

MIHAILO VUKAS

Suza je iz oka kanula

zašto? 1939-1949

Akademска мисао

Prolog I

Majko,

Želela si da ga na svet donešeš.

Želela više od izlaska sunca.

Želela sina.

U mislima si brodila vodama njegovog budućeg života. Brodila tihom vodom. Prebrodila brzake. Plovila okeanom mašte bez krme i bez kompasa. Borila se svim srcem i dušom. Borila za još nerođenog sina.

Zamišljala si njegove prve koračице dok si gledala u mesečev srp kako lagano krstari noćnim nebom. U mislima ga smeštala u njegovo okrilje. Da zajedno rastu. Da od malog deteta postane čovek. Baš kao što od srpa nastaje pun mesec.

Preklinjala si Svevišnjeg da mu podari snagu punog meseca. Meseca, što debelo more plimom uzdiže put ponoćnog neba, a onda ga osekom prisili nazad u podnevno korito.

Tvoj divni osmeh mu je bio prva dobrodošlica na ovaj svet. Osmeh, koji novorođenče i ne vide. Osmeh, koji mu je celog života bio najdraži dar.

Tvoja sreća kada si sinu dala prvi podoj je bila bezgranična baš kao baldahin plavetnog avgustovskog neba razvijenog iznad vaših glava.

Radost da ga uopšte imaš zračila ti je iz oka, kao što prvi jutarnji sunčev zrak najavljuje jutro, praskozorje zamenjuje danom.

Tvoj ga je ponos, od dana kad si ga prvi put na prsa prinela, održavao uspravnim i kad mu se rušilo tlo pod nogama. Bio je, i do danas ostao zavet da vas, da tebe i sebe, nikad ne izneveri.

Tvoja postojana vera u sina je bila dovoljna zaloga za sva iskušenja što je život pred njega sejao.

Imala si strpljenja da mu uliješ veru u uspeh i posle izgubljene bitke. Vratiš snagu da dobije rat. Da ćete skupa slaviti uspeh.

Žudela si za novim naraštajem. Naslednicima roditeljskih gena. Žudela kao što žedna zemlja ište kišu, kao što ozebo čeka sunce, kao što siromah pozdravlja koricu hleba.

Ostade mu obaveza da ti uzvratи snagom ljubavi, volje i znanja. Da ispuni zavet što ti je dao jedne kasne jesenje večeri. Ostali ste sami na obali reke ispod Meštrovićevog Pobednika. Sačekali da mesec razbudi zvezde prosute kao dijamante po crnom damasku beogradskog neba. Te noći je zavoleo život. Život koji si mu ti dala. Život za koji si se zajedno sa ocem uvek žrtvovala. Život vredan da se živi. Njegov život, život njegove supruge, živote petnaestoro potomaka sa vašim genima.

Majko, Desankine reči su zaživele.

“... *Naše pleme uginuti neće.*”

Za tobom je mnoga suza iz oka kanula. Za tobom majko. Za tobom bako. Suze su potekle iz duša potomstva, i sada željnog tvojih zagrljaja.

Prelamale su suze sunčeve zrake u široku lepezu svih duginih boja, da naraštaj podseti da je nebo tebe svojom dugom krunisalo. Razvila se duga uvek kada si sa osmehom na grudi svoje Đuliće privijala. Bila je tu u radosti. Bila i kada заболi. Pratila je tvoj zabrinuti pogled. Pratila i suze u uglovima tvojih očiju. I one su prelamale sunčeve zrake poput najčistijeg dijamanta. Majčine suze jednakobolne kao čika Jovine suze. Suze za njegovim uvelim Đulićima.

Verujemo majko, verujemo bako, da si i na nebu dobila dužno poštovanje, kao što si ga imala za života na zemlji. Bog te blagoslovio da za života u naručje priviješ Đuliće. Kao što Njegošu, tako ni tibi dece u kući nikad nije bilo dosta. Zvala si ih – moji anđelčići. Neka ti anđeli na nebu prenesu svu našu ljubav. I onu koju nismo stigli da ti uzvratimo.

Mnoga je suza za tobom iz oka kanula.

Suze tuge za sa tobom izgubljenim, utapale se u tvoju suzu sreće kad si nas dobila.

Suza je iz oka kanula.

Recenzija

Perspektive i retrospektive jednog životnog puta

Tema i ideja jednoga životnog puta i djela su sadržaji i poruke koji tekst sadrži i autor to kroz njega saopštava. Ovdje je u kazivanju naš savremenik profesor dr. Mihailo Vukas koji svoju perspektivu saopštavanja počinje, praktično, od rođenja (1939). Razumije se, prvi sadržaj i izlaganja su po pričanju starijih i bliže okoline, a po njegovom pamćenju, i on tako vodi temu do vremena svoga i našega. Knjiga se zove "*Suza je iz oka kanula*", a njena bogata sadržina i sedam ipo decenija dugi period daje mogućnosti upoznavanja kroz put zajedničkih knjiga koje se nastavljaju, jedna na drugu, kao talasi niz tok jedne rijeke: I (1939-1949), II (1950-1959), III (1960-1968), IV (1968-1998), V (1986-2003). U pitanju su sveske koje čitalac može nazvati knjigama - koliko iz razloga opširnosti, toliko i iz razloga slojevitosti obrađenoga gradiva.

Prve tri knjige imaju jedan ton i jednu ravan i psihologiju kazivanja, zanimljivu za čitanje, odmor i relaksaciju, prijatne psiholigije biranih podataka koji rastu i uzdižu se i razrastaju, prateći rast i razvijanje autrovo. On govori o ambijentu porodičnom i klimi dječjoj u selu, bez ikakve ljutnje, svađe ili bilo čega što truje bilo kakve međuljudske odnose, vremenski prati njegovo uzrastanje i širinu interesovanja.

Ima i riječi o narodu i ljudima iz naroda - prostima i školovanim, ali ni jedni ni drugi ne ističu svoju prostotu ni svoju sližbenost. Nešto srednje prisustvuje u tekstu koji ga ispunjava, pa čitalac cijelo vrijeme čitanja ostaje izazvan, ali neuvrijeđen, i zato štivo knjige predstavlja uklopljivu raznovrsnost uzrastanja i vaspitanja, ponašanja i ophođenja, odnosa prena starijima i mlađim.

Uglavnom, maksimalno je prisutna jedna prijatna i vaspitna klima u datim uslovima, pa knjige - i u ovoj dimenziji - imaju pedagoškoga i sociološkog ambijenta i klime.

Tu je i rad - koliko ko može. Tu su i vojnici neprijateljski u ratnim godinama rijetko viđeni, ali bez manifestacije svojih neprijateljstava, osim Bugara koji su uzimali taoce.

Poratno stanje je ispunjeno drukčijom klimom i ponašanjem, ali do one mjere koja je za djecu autorova uzrasta, tako da on u tome širokom ambijentu situira sebe. Posle rata je klima druga i drugčija, sadržaji - takođe, ali mirnoća, pribranost i slična osjećanja i stanja obezbjeđuju uslove jednoga vaspitanja i uzrastanja bez smetnje i napora i na onome što bi ostavljalo traume na dušama koje su u razvoju, a stariji gledaju da takvo stanje obezbijede za one za koje ne bi bilo ni trauma, ni ekskalacija u sadržaju tih mlađih duša.

Ovakav ambijent i klima porodična i šire, omogućili su njegovanje duhovnosti, posebno u porodici i užem ambijentu.

Toga tona i ambijenta je knjiga III, ali po sadržaju je veća i bogatija od predhodne dve.

Na srednjima njenim stranicama ima topline porodične i pitomosti koja djeluje psihički i vaspitno, odnosno pri kraju ove knjige ima izvanredno toplih izražaja lične porodične intime i njene toplice; ona je neposredan izraz etape uzrastanja - od predškolskoga uzrasta pa naviše, postepeno, vaspitno i naučno koliko se može.

Ali IV knjiga ima drugu i drukčiju sadržajnu težinu; istina, ne tako i toliko da ne može da se podnese, ali mnoge studijske postupke, naučne poduhvate i rezultate ona saopštava u punom smislu, ipak - ne otežano, jer metod i postupak izlaganja i klima koju on njeguje to sve olakšava, ali ona je, i pored toga, mnogo teža od predhodne tri; tu je već uzrast lekara na specijalizaciji, tematika i terminologija, isprobavanja kroz koja treba da se - kao i kroz njihove rezultate - dođe do viših rezultata.

Ova (četvrta knjiga) je pun korak u svijet studiskog rada, u kojoj je riječ o specijalizantima i pacijentima, pa onda ide prema konačnoj dijagnozi i primjeni terapije. Ovde je na pragu ulazeњe u visoku terapiju

i osposobljavanje za nju, a terapija je najneposrednija saradnja sa Bogom: Bog je davalac života, a čovjek-ljekar pomaže daru života da nadgornja kritična stanja pacijenta.

Tu je prvo potrebno konstatovanje teškoga stanja zdravlja, pa se tek onda rešava i terapeutski vodi pacijent poboljšanju - i tjelesnom i duševnom i duhovnom - dakle sveukupnom.

Tu su u veoma bliskom odnosu Bog - davalac života - i čovjek-ljekar koji pomaže oboljelome da svoj život izvede na viši nivo i što više približi ozdravljenju. Tu je i medicinska nauka u najbližoj vezi sa Bogom, praktično i u saradnji sa njim.

Kliničke rezultate i prethodnu upotrebu adekvatnih metoda kako bi se došlo do poboljšanja stanja ili čak i do savlađivanja bolesti, ovdje doživljavamo kao pristup uspjehu. Tu je dosta riječi o aparatima i metodama; ali šta je ovdje prisutno, to su subjekti - pacijent i specijalizant, i nad njima je primarius; oni vladaju sobom, jer bogatstvo stečenoga znanja nije poremetilo njihovu visinu, humanu i uljudnu klimu i njene sadržaje, lišene panike, straha i teških doživljaja.

Ovo poglavlje kao da predstavlja epohu koja prethodi knjizi autora i njegovih saradnika "*Kardiovaskularna dijagnostika u hirurgiji*" (*Beograd, 1999*) i tako čine celinu ali ne zaokrugljenu, jer svi oni subjekti iz prvih trijeh knjiga koji su se izigrali i zanimali početnim znanjima, nijesu dospjeli do specijalizanata i specijalista, ali - mirna psihologija, vaspitni postupak, a onda, i ako ne kod svih, vidljivi rezultati.

Knjiga svojima kratkim tekstovima, jasnoćom i kratkoćom rečenoga dobro asocira na enciklopediske odrednice, i svakome je jasno ono što knjiga saopštava, a čitalac čita; izlazi da on svojim znanjem o dijagnozi, terapiji i rezultatima, pomaže pacijentu da ga ne hvata panika i nervozna ili pad u besvijest i beznađe, u pasivizam i nervozu koja je destruktivna aktivnost.

Kroz cijeli tekst knjiga, kroz sve njene djelove - uključujući i najmanje - rečenice, nema isključivosti, a onda to čitaoca nenametljivo ispunjava.

Uloga sveštenika koji se na nekoliko mjesta u knjigama pominje - iskazana je time, tolerantnim odnosom prema ljudima, ostavljena po strani od isključivosti i inata kojega nema, jer je preduhitren i zaobiđen, pa je to ostvarenje prostora i slobode: ne negativne slobode - slobode od, nego pozitivne slobode - slobode za.

Duhovnik je nenametljivo prisutan i odgovoran za svoj postupak i ukazuje na slobodni prostor u koji nikoga silom niti gura niti vuče, a volja, savjest i cijelo unutrašnji život idu tamo kud treba, bez potiska i pritiska - slobodno. Pred njima se otvara budućnost i beskonačnost intelektualnoga i duhovnog razrastanja, neprinuđenoga i neiznuđenoga.

Kad se ova dimenzija koja je otvorena prikazuje i time predlaže, nudi - ali bez prisile - uzme u obzir i neposredno osmotri, onda je jasno kako se dimenzija misli, riječi unutrašnje osmišljuje, ospojašljuje, jer je sama od sebe ispoljiva. To je implicirano (u njemu je i njime je iskazano) u samome naslovu knjige - *Suza je iz oka kanula*. Ovaj naslov čini završni osvrt sa dva, tri kratka odjeka u skoro svakome poglavljju knjige. On se, kao crven končić, provlači od naslovne strane do kraja izlaganja i drži sobom i u sebi kontinuitet izlaganja - iznutra.

To je razlog što knjige ne pružaju neke rezultate konkretne i upojedinjene, nego stalno šire tu unutrašnju stranu i njene dimenzije; otvaraju prostor duhovnosti ljudi u istoriji, a bezgranične plaveti nadnebesja imaju svoj nedostizni i neograničeni prostor koji je stalno otvoren za unutrašnje razrastanje ličnosti duhovno, voljno, umno... ali - ne za zloupotrebu, nego za dobrotopotrebu.

Sam završetak ove cjeline (V-knjiga) predstavlja razливanje pažnje po društvenima i drugim sadržajima.

Zato, čitaoče, čitaj polako, studiozno, odgovorno... Ovu cjelinu u kojoj je neposrednost toliko topla i bliska, jer su u rukama ljekara - i sadašnjega iz redova ove knjige, i budućega o kome je riječ da se (i kako se) usavršava - i srce i život u ruci.

Ambijent i njegov sadržaj toliko su u svemu dobrome na svome mjestu, ali ni malo pod prisilom; to će biti jasno i drugima koji je budu čitali i - što je posebno važno - i njegovim pacijentima kojih, moguće je i verovatno je, ima još u ovome, zemnome i vremenom životu, odnosno životnoj etapi.

Ovo je svojevrstan doprinos socijalizaciji i ozdravljenju onih koji su pacijenti, ali ne pasivni konzumatori terapije i praktičari vježbi, nego ljudi koji to imaju kao postupak ispunjen prijatnom klimom i metodom rada. Sve je ovo bogati i živi prilog kulturi i vaspitanju - opštemu i posebnom, a posebno ovaj sam kraj, zdravstvenome poboljšanju i stabilizaciji zdravlja, i to u krajnjem rezultatu znači - ličnosti u cjelini.

Dr. Dimitrije M. Kalezić
profesor Univerziteta u penziji

Ispovedni roman SUZA JE IZ OKA KANULA je svojevrsna biografija doktora Vukasa, kazivana neobičnim literarnim stilom koji mogu nazvati epska proza.

Rukopis je ispisan poetski kao bajka o vremenu i čoveku u njemu, u kojoj se provlači moto tuge kroz aforizme o ljudskoj suzi i kroz večno pitanje zašto?

Delo SUZA JE IZ OKA KANULA je umetnički čin ostvaren poetskom naracijom, koja povezuje stvarne događaje i razmišljanja o životu. U knjizi je sve istinito, sve se dogodilo, uz snažne emocije koje su verno oslikane rečima.

Kao svedočanstvo o istoriji jednog čoveka, njegove porodice, njegovog i našeg vremena, rukopis SUZA JE IZ OKA KANULA ima vrednost literarnog zapisa, poeme o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

U tome je njegova umetnička snaga i veličina.

Marko Lopušina

MIHAIRO VUKAS

Suza je iz oka kanula

zašto? 1950-1959

Akademска мисао

Prolog II

„*O deco moja, o smioni ždrali... “**

Oprosti mi Desanka što sam uzeo tvoje reči. Morao sam. Iz srca, iz duše su ti izronile. Utkale su se u moju mladost. Tvoj bol je uvek bio moj bol. Tvoj prkos, moj prkos.

„*odleteste, ostaviste ptiće... “*

Tvoj vapaj uvek uvek iznova i iznova obnavlja i kod mene žal za ždralovima, ždralovima o čijoj stravičnoj sudbini znaju Kozara, Una, Sava. Osluškivao sam šapat lišća u mirnoj noći. Osluškivao kad povetarac zanjiše grane, blago zatalasa površinu reke. Pratio huk vetra. Prkosio razularenom besu oluje. Ostajao uspravan i kad su se omorike od mraza cepale, ledene sante lomile, put vodi zaprečavale.

„*jedan na deset, deset na jednoga, o zar se i to može ? ... “*

Tvoja je generacija mogla, Desanka. Na Kadinjači radnički bataljon zaprečio put. Jedan na deset... *dok i zadnji pucanj čujete...* Sutjeska čuva uspomenu. Jastrebac to pamti. Prkosilo se i na Igmanu, Zelengori, ali i na Jastrepцу i Ravnoj Gori, Lici, Kordunu. Tvoj prkos. Prkos tvoje generacije. Generacije gaženih, nepregaženih. Živi spaljivani – nikad ne sagoreni. Po ranama soljeni... Mrtvima oči kopali. Živima oči vadili. Brojanice iz Jasenovca vrhovniku slali.

Deset spaljenih – jedan izbego. Deset oslepljenih – stotinu očiju ostalo. Da oplaču neoplakane hiljade prebijenih, pobijenih, živih u krečane bačenih. Kordun ih pamti. I Lika pamti. Pamti i Kragujevac. Pamti Sajmište i Jajinci. Beograd ne može da zaboravi Glavnjaču.

Hiljade umorenih. Ima preživelih. Dovoljno da gene u nasleđe prenesu.

*(Desanka Maksimović)

„Ostali su ptići ždralovići, naše pleme izginuti neće...“

Desanka mila, moja i tvoja generacija, generacija moje dece i njihove dece su pokolenja što Njegoš priziva.

*„Nek ad proždre, pokosi satana,
na groblju će iznići cvijeće za daleka neka pokolenja.“*

Njegoševa pokolenja.

Imalo je, ima, i imaće ko da cvetak na grobove posadi. Da na humke predaka sveže cveće doneše.

Prkos. Ponos preživelog. Ulog za pokolenja.

Moja je generacija proživila **svoj** život. Drugačiji od vašeg. Mnogo drugačiji. Ali znaj da je i naš život bio protkan nitima prkosa i Njegoševe i tvoje generacije. Mogli ste. Mogli smo i mi. Moći će i generacija moje dece. I ona živi svoj život. Ima svoju pesmu. Ori se duž cele Marakane:

*„Ne daj se generacijo...“**

Tvoju su generaciju učili, vaspitavali na pokliču: „*Juriš! Za mnom proleteri!*...“ Poklič sa Neretve, sa Sutjeske i ravnog Banata odjekivao i do moje generacije. Nas su u školi, na stadionima, na radnim akcijama novim parolama vaspitavali. Uz nove smo pesme marširali. Jedan refren ostao upamćen.

„Da nam živi, živi rad...“

Vi oružjem slobodu izborili. Mi oruđem u slobodi učili i budućnost gradili.

U nečemu smo grešili. Prihvatali samo jedan deo istine naše prošlosti. Zamalo da zaboravimo kad je otac na sina udario. Brat na brata.

*(Aca Ilić)

Da zaboravimo Kosovo, Kumanovo, Slivnicu i Bregalnicu, Kajmakčalan, Cer, Drinu. I tamo se krv naših dedova prolivala. Borili su se

„Za krst časni i slobodu zlatnu...“

Tvoja generacija za slobodu i za partiju, crvenu ideologiju.

I moja je generacija u mladosti samo vaše pesme pevala.

„...zasijala petokraka...“

A onda smo stasali i krenuli da ispravimo grešku. Grešku iz neznanja počinjenu.

Verujem Desanka da bi i ti, kao i ja, osetila potrebu da našim potomcima moraju biti dobri i krst časni i zvezda petokraka. Nosili su ih očevi moje generacije. Desanka, razumi sad ti mene. Moram da poštujem mog oca, ali i oca mog najboljeg druga. Obojica su se borili, svaki na svom mestu. Jedni se zaklinjali sa tri prsta, drugi pesnicu prinosili do slepoočnice.

Obojica su se borili „za slobodu zlatnu.“

Rađaju se deca. Zbog njih moramo mi da se pomirimo. Za srećnu budućnost novorođenih.

Mi to moramo. To je naš zalog.

Mi to možemo. To je naš ulog.

Iz očiju vaše generacije kanula je suza za izgubljenim.

I iz očiju generacija koje dolaze će poteći suza.

Neka.

Neka ih bude što više na rođenju, krštenju, venčanju.

I na sahrani.

Samo neka ide po redu.

Neka.

Neka poteku reke suza.

Suza pozdrava novim naraštajima.

Moja rano ljuta

„Zavičaju... rodni kraju...“

O tebi pevaju i žene i muškarci, i mladi i stari, i trezni i pijani, u radosti, u žalosti. Peva narod. Pevaju Srbi. Pevaju njihovi prijatelji. Valjda i neprijatelji.

A moja porodica? Znam za tri generacije pre mene. Dve generacije iza mene.

Pevaju i oni. Svi zaredom. Ali...

Bogu na istinu. A istina – bolna.

Pevaju pesmu – pesme radi. Društva radi. Kad se slavi susret i kad je žal na rastanku. Kao zadnji pozdrav preminulom. Uz zdravicu novorođenčetu. Pozdrav prvom i poslednjem zračku sunca. Usred oluje. I kad je zameni opšti mir. Kad satrvena duša mora da se oslobodi bola. Kad srce hoće da prepukne prepunjeno srećom. Pevale su, pevaju i pevače generacije moje porodice. Zaredom – i juče, i danas, i sutra. Pevale su zajedno i sa sebi bližnjima i sa neznancima.

Ali...

Ali nisu imali ni kome, ni gde, da pesmu upute. Nisu, jer nemamo svoj zavičaj. Nemamo ga zadnjih 500 godina. Svaka je generacija morala da proživi svoj život tamo gde se obrela, gde su je vetrovi sudbine poneli, stihije ratova saterale, sunce slobode i mira dočekalo.

Rano moja.

Moja rano ljuta.

Ima li ti leka negde?

Nekad?

Pečeš kao žeravica.

Ponajviše kad ostanem sam. Sam sa sobom. Sa svojom sudbinom.

U samoći prebrojavam, odbrojavam, razbrojavam. A kraj svih krajeva – isti. Nemam gde da se vratim. Grobovi i kolevke generacija predaka i ovih danas živih, razasuti na sve strane sveta. Gde je naš zavičaj? Gde je moj zavičaj? Gde je to sveto mesto gde mogu, gde treba da se vratim?

Prebrojavam po ko zna koji put.

Beograd to nije i ne može da bude. Taj kosmopolitski grad raširen poput vetrom razvijenog plašta. Priglio i grad i selo, pun asfalta i livada. U njemu ima gde da leptir na latici ruže odmara. Pčela iz cveta nektar usisava. Gde lastavica proleće najavljuje. Gde soko visoko na avlaskoj steni svoje gnezdo svija. Što ga dve reke i tri rečice umavaju. Na zlatnom pesku tvojih plaža mladost buja. Oaze za stare. Tri ade – tri oaze. Parkovi, tvrđava, kule, lagumi, bunar ispod tvrđave. Stadioni, sale i hale, dvorane za sport, zabavu, bal. Sve dovoljno veliko, prostrano. I groblja. I ona velika, a pretesna.

Tu sam odrastao, zamomčio se, odškolovao. Tu sreо ljubav svog života, oženio, dobio svoju prvu zlatnu jabuku – svoje prvo dete.

Volim ga kao deo sebe, jer on to i jeste. Jeste sve. Sve osim – zavičaj.

A Niš?

Tu sam se rodio. Ugledao svetlost što je zora doneše. Dobio prvi podoj. Majka je često sa ushićenjem ponavljala:

„Obasjalo te jutarnje sunce. Sa čistog plavog neba. Samo poneki paperjasti oblačak. Kao da je Bog pozdravljaо tek sletelog anđela. Anđelčića na moјim prsim. Dok si na dojci prvi gutljaj proždrljivo potegao. Samo što mi nisi bradavicu pregrizao. Bezub a zagrizo. Eto kakav si bio.“

Niš – moj rodni grad. I ništa više. Nema igre u prašini dedinog ili komšiskog dvorišta. Nema majčine brige i ujakovog smeha. Nema školskog druga. Nema prvih pogleda na „onu tamo“. Nema ni jedne pune stranice u knjizi mog života. Stranice ispisane pod „Niš – moj zavičaj“.

Toplica? Sela mog najranijeg detinjstva?

Retke uspomene. Davno izbledele, osim onih kada je strah zaustavljao dah, ledio srž u kostima, širio zenice pred užasom scena koje se ničim nisu mogle izbrisati. Teški ratni dani i ponešto poratnih sa daškom mira, veselom dečjom igrom u školskom dvorištu, pecanje ribe kod starog mlina, malo takmičarskog stresa pre nastupa u selu i na sletovima u srežu.

Mnogo mesta, mnogo različitih krajolika, sredine, okruženja. Mnogo starih osoba i mladih ljudi, dece mojih godina. Kolorit toliko raznolik. Ničeg zajedničkog. Ništa što ih povezuje. Mnoštvo drugačijih inserata iz hronologije događanja. Svega je bilo. Ponešto memorisano. Ali...

Svega – osim rodnog kraja. Onog zavičajnog parčeta zemlje – oranice, šume, pašnjaka, obale, kaldrme, asfalta, parka, igrača. Onog, na šta i sama pomisao puni ispražnjene baterije, što zatreperi najtananjije žice u dubini duše, uzburka ili smiri tok u krvnim žilama.

Rano ljuta. Nikad da zarasteš.

Srbijo, majko mojih predaka. Jesi li ti melem koji tražim, pa da te privijem na ranu. Svako tvoje selo, svaki grad su nečiji zavičaj. A gde si skrila moj?

Druga me pesma opominje. Nisi sam. I drugi traže svoje korene. Pesma nastavlja misao.

„*Svakome je svoje selo najmilije, a meni je mila cela Šumadija.*“*

* (Obren Pjevović)

Šumadija – rodni kraj. Oprosti. Pevam i pevaću otvorenog srca sa drugovima, sa prijateljima. Pevaču i ja „*Šumadijo, šumovita, zemljo moja mila.*“ Pevaću jer si mi zbilja mila. Mojoj si duši mila. Mom srcu draga. Ali ja moram dalje. Moram celog sebe negde naći. Negde gde će sav moj bol, napaćena duša ali i galop razdraganog srca naći sebe. Gde će pamet zastati da propusti srce. Gde će sve četiri žice na violini da trepere istom toplinom. Gde će starost da na miru preuzme mesto žara mladosti. Gde će se u meni i sin, i otac, i deda osećati podjednako sretni. Ceo ja, jer sam danas i sin, i otac, i deda.

Ako je jedno selo samo deo Toplice,
ako je Toplica samo mali deo Šumadije,
ako je Šumadija deo...

Srbijo, majko Srbijo. Dozvoli da tebe, celu tebe, privijem na ranu. Melem da budeš. Obišao sam svet. Mnogo lepog video. Kao tebe „*nigde ne nadž*“.

Kako je pametna dečja glavica. Kad god smo čerkici na Juginoj slovenačko/ mađarskoj, italijanskoj granici rekli „*evo stigosmo*“ ona je tvrdokorno, preozbiljno za njene godine, odbijala i samu pomisao da je stigla. Oči bi joj zacaklile kada ugleda Avalske toranj. „*Evo, evo, stigli smo kući*“. Ona je stigla u naručje bake Milice, deda Save. Ona je stigla u svoj zavičaj. U Beograd. Mi svi zajedno u Srbiju.

Avalski toranj. Pogled seže daleko. Misao još dalje. Ljubav najdalje. Pogled, misao i ljubav se stopiše u jedno. Osećaj da sam i ja našao svoj zavičaj.

Srbijo, u tebi sam se rodio, u tebi odrastao, u tebi i radost i žalost, sreću i tugu osetio. Sa tobom delio tvoj život. Tvoj život je bio moj život.

Ne moj me odbiti. Nemoj me odgurnuti. Primila si čedo pre 70-tak godina. Sudbina me ponela daleko. Ostao tamo predugo za ljudski vek. Na kratko za tvoj vek. Danas prihvati starinu. U isto naručje. Vratio ti se. Stigao kući. Stigao u zavičaj. Da i ja zapevam. Iz srca iz duše.

,, *Zavičaju rodni kraju, u tebi je ko u raju* “^{*}

,, *Oj Srbijo, mila mati* “^{**}

Zapevao sam.

Suza pesmu pratila.

,, ... *našu pesmu noćas sviraju*
 a ja krijem svoje suze
 ja ih krijem one padaju ... “^{***}

Suza je iz oka kanula.

Suza za rodnim krajem.

^{*} (--)

^{**} (*Luka Sarić*)

^{***} (*Miroslav Radovanović*)

MIHAIRO VUKAS

Suza je iz oka kanula

zašto? 1960-1968

Akademска мисао

Prolog III

Prijatelji, drugovi, saradnici, saborci, savremenici – delimo mnogo zajedničkog.

Ipak – svako živi svoj život.

Ipak?

Jedna misao me prati već poodavno. Što sam stariji sve češće.

Da li sam ja gost vašeg vremena ili ste vi gosti mog vremena?

Sa jednim sam raščistio. Svi mi koji smo i danas živi, imamo privileguju da budemo gosti ovog vremena.

Naslednici, deco naša – meni je lepo sa vama, posebno ako i kad mogu da vam prenesem iskustva mog vremena.

Još mi je lepše kad novo naučim od vas, generacije ovog vremena.

Ipak?

Ipak je najlepše kad se svi skupa izborimo za još jednu novu istinu i ugradimo je u zajednički hram nauke. Istinu što će mnogima pomoći da im svaki sledeći dan bude puniji, lepši, sretniji.

Pre i iznad svega – zdraviji.

I tada, kao i juče, kao i danas, kao i sutra, iz oka suza kane.

Svet je uvek sa zadovoljstvom dočeka.

Suzu novih dostignuća nauke za dobrobit i pojedinca i čovečanstva.

Neka Bog da, da ih bude što više.

Da nikad ne presahnu.

Decembar, 2014

Beograd

Vaš Mihailo

Suza za oprost

Događaji su i u ovom delu knjige uzeti iz stvarnog života. Literarno su doterani. Učesnici su najvećim delom napustili scenu. Ako se neki savremenik prepozna neka mu ova knjiga bude na dar, moje hvala za sve što su morali da istrpe pored mene, sa mnom, zbog mene. Voleo sam vas iskreno. Volim vas i danas. Iz moga oka je suza kanula svaki put kad sam pomislio na naše zajedničko juče.

Suza je iz oka kanula.

Suza za stara i sva nova prijateljstva.

PS!

Jedna misao me prati već poodavno. Što sam stariji, misao sve češća.

Da li sam ja bio gost vašeg vremena ili ste vi bili gosti mog vremena?

Sa jednim sam raščistio.

Svi mi, koji smo i danas živi, imamo privilegiju da budemo gosti ovog vremena.

Meni je lepo ako i kad mogu da prenesem iskustva mog vremena.

Još mi je lepše kad novo naučim od generacije ovog vremena.

Najlepše – kad se skupa izborimo za još jednu novu istinu. Istinu što će mnogima pomoći da im svaki sledeći dan bude puniji, lepši, sretniji.

I tada, kao i juče, kao i danas, kao i sutra, iz oka će suza da kane.

Svet će je sa zadovoljstvom dočekati.

Suzu novih dostignuća nauke.

Neka Bog da, da ih bude što više.

Da nikad ne presuše.

MIHAIRO VUKAS

Suza je iz oka kanula

zašto?
1969-1998

Akademска мисао

Prolog IV

Tek je šest sati popodne, a već odavno zanoćilo. Dvoje najstarije unučadi pravo iz škole kod bake. Ona već naveliko sprema božićnu trpezu pa valja proveriti. Bolje na vreme, a i dok su samo baka i deda kod kuće. Inače se mame uvek usprotive bakinoj ujdurmi sa malom decom. Ono – *bakino zlato i baka da* – nikad ne promaši. A i deda im se ponekad priključi da i on lizne. Veli – *nisu ni moja usta rutava*. E tu se ovo dvoje odmah nakače.

“Deda, sad imaš vremena. Ispričaj nam što si nam obećao.”

Deda uvek nađe da se ponešto priseti. A mirisi u kuhinji lako izmame dobro raspoloženje. Pa kad i baka pridoda, onako strogo, *bogami moraćeš da održiš reč, inače nema lickanja*. Tako se i ova pričica isprela.

“Dobro hoću. Ali ne u kuhinji. Grehota bi bilo da pričamo ozbiljne stvari dok ližemo prste.”

Elem, kad se dovoljno nasladiše pređoše u dnevnu sobu. Obično im se čini da je baš velika, ali večeras, maltene premala. U sred sobe uspravljenja jelka. Svakojakog nakita po podu i na foteljama. Večeras će deca da je kite. Mame samo da dodaju. Televizor upaljen ali ga Anja samo ovlaš pogleda sa negodovanjem. Gabriel ga bez ikakvog komentara isključi.

Sve troje sedoše ispred kamina. Ozbiljni. Zagledani u oganj. Vatra se dobro rasplamsala. Plamen se raširio po celom ognjištu. Drvo se skoro svo u jarko crveni žar pretvorilo, ali još uvek jaki plameni jezici, nekom čudnom kombinacijom boja osvetljavaju i ognjište i čeljad ispred njega. Prvo poližu zidove, a kad se domognu staklenih vrata kasete, krenu svojom zastrašujućom i istovremeno umirujućom igrom. Toplota i svetlo prosto omamljuju. Oči ne možeš da odmakneš. Svakog sekunda nova

slika. A kad se zasiti čarolija, sukne put odžaka i nestane u tamnoj, gustim snegom pritisnutoj, severnoj zimskoj noći.

Tek tada se njih troje prenu. Deca se okrenuše prema dedi, a on se preko njih zamišljeno zagleda kroz prozor. Ćuti. Deca se primakoše bliže pa kad on malo ispruži ruke, nasloniše se na njegova kolena, a on spusti svoje ruke na njihova ramena. Sve troje se ponovo zagledaše u kamin. Vatra jenjava, ali iz užarenog ugljevlja bukne još po neki plamičak. Tek da kaže – živimo i mi naš život. Još uvek. Ali, ovako tihu sadašnjost morate da podstaknete, da bi vam budućnost bila poput ognja, što ga maločas pogledima i mislima ispratiste.

Deda prodžara po ognjištu. Utihnula vatra se razgore.

“Večeras imate dosta posla oko jelke, pa će biti kratak. Možda će vam se učiniti i previše kratak. Ali kad noćas legnete u krevet, vratite film malo unazad. Setite se mojih reči... a kasnije ih se povremeno prisjetite. Već sam vam ranije spomenuo onu latinsku rečenicu – repetitio est mater studiorum.”

Anja tiho ponovi, a Gabrijel još tiše nastavi u prevodu.

“... Ponavljanje je majka studija.”

“I ja sam imao i majku i oca. Kao vi sada. Sa ocem sam bio i sin i drug. Bio je tu kad god je trebalo. A majka i sin je nešto drugo. Majka je bila tu i kad je trebalo i kad nije. Mnogo puta su im se pogledi susretali, ali...”

Dedi se reči izgubiše negde na putu do usana. Lice i oči osvetljene žarom iz kamina su započele priču još pre nego što su reči potekle. Deca ga gledaju sa nemetljivim interesovanjem. Toplota ih omamila, a igra svetlosti i senki u ognjištu prosto opčinila. Dedine reči samo dopunile vizuelnu sliku. Niko nije primetio da im se i baka pridružila. Kleknula iza dede i stavila mu obe ruke na ramena. Prisutna, a neprimetna. Neka nevidljiva unutrašnja snaga ih sjedinila. Četiri duše u jednu pokupila.

Dedinu? Bakinu? Dečiju? Svejedno. Pa, i nije. Najpre će biti u zajedničku. Da ih tu sjedini. Krv nije voda. Nikad nije ni bila.

Poznaje baka svog dedu. I više od toga. Oseća kad mu je potrebna njena blizina. Naprsto zna kad mora da uspostavi njihov fizički kontakt. Da hemiji ponudi prostor. Dodir njene ruke mu, u ovom času, znači mnogo više od intimnosti bračnog kreveta.

Iz podsvesti izronila potreba da osveže simbiozu građenu decenijama zajedničkog života. Mora da iznova probudi stare i začne nove hemijske reakcije. Večeras samo na mentalnom planu. Na iskonskoj potrebi da oboje prenesu na naslednike baš taj osećaj.

... Mi živimo za vas. Ako uspemo, uzvratićete nam, nama neophodnom, vašom ljubavlju. U našim godinama, preko potrebnom, i nikad dovoljnom...

Prisloni glavu. Rukama krenu da obgrli decu. Presretoše je dedine već ranije baš tu spuštene. Na dečja ramena.

... One su već tu? Još bolje. Dva para ruku su jače od jednog para. Naše ruke...

Ona je u svom mikrokosmosu. Prizemila osećaje. Vidi samo porodicu. Drvo u šumi...

A deda?

Kao i uvek.

Deda je u makrokosmosu. U šumi. Mada se i on prizemljo pored bakinog drveta. Porodičnog stabla.

... I ovi naraštaji moraju sagledati vrednost svetske zajednice, ali iz perspektive vlastite porodice. Jedno bez drugoga ne mogu. Obaveza porodice prema okruženju – da. A integritet? Dva puta da. I tri puta. Srpska porodica ga je oduvek imala. Čuvala, branila, i odbranila... do sada... a danas?...

Oseća baka da je deda večeras stao na branik svoje porodice.

... Ako Mile, ostani u mislima gde si. A ja ču da nastavim sa svojim osećanjima. Onim što mi damari prenose. Iz srca do kapitola. Sve do temena...

Večeras se i deda zadrža na svom bunjištu. Zna se gde je domaćem petlu mesto. Ne onom Galskom. Francuskom. Neka on ostane gde je.

... Moj petao je tu gde se i ispilio. Na Balkanu. U Srbiji... onaj njihov neka i dalje gali... moj će da kukuriče... zorom. Svakog jutra čeljad da probudi, porodicu razbudi, narod srpski na noge digne...

Nekoć pročitah šta o tome kažu francuski “naučenjaci”. Život preveli na svoj, retko kome razumljiv jezik.

“Ovakve emocije su biohemija nadgradnja genetskog nasleđa, što se evolutivnim razvojem ljudske rase iskristalisalo na nešto višem nivou od životinjskih vrsta.”

Baš ga nakitili. Genetika jeste važna, ali svet se menja. Svakodnevne životne potrebe remoduliraju efekte nasleđa. Evolucija ljudskog roda je u direktnoj zavisnosti od sredine u kojoj homo sapiens bitiše. Naš bi narod to sročio na svoj način i sveo na ono što njega najviše tišti, gde mu je najslabija alka.

... Ama bre, ni Francuska ni Srbija nisu što su nekad bile. Narod se menja. Tempo života, što ga moderna civilizacija neprekidno ubrzava, neumitno remeti naslednu vezu između generacija. U prvom redu najfiniji, a istovremeno i najsnažniji vezivni faktor – pripadnost zajednici...

Čelo mu se namršti. Misao neprijatna. Ušančila se. Guja iz potaje. Bi da ujede. Otruje mozak, pamet i srce. Najradije dušu.

... Spone se zatežu do granice pucanja. Sve češće i preko nje. Kidaju se. Posledica – destrukcija jezgra najbitnije zajednice – porodice. U trci

za materijalnim, zapostavila se nega i korena i krošnje porodičnog stabla. Erozija baze mentalnog zdravlja pojedinca razbija celinu. Mostovi između generacija se ruše. Jedan za drugim... Prvo se gube one najfinije, suptilne veze. Međusobne veze između članova porodice sve slabije... Nije nikakvo čudo da se u svetu na svakih 40 sekundi dogodi samoubistvo. Ponajviše u delu "demokratskog", "humanog" društva, najbogatijih država. A ni mi, Srbi, nismo na to imuni.

Mirjana mu čita misli.

... E, to razumem. Sad si na mom terenu ali, neka ti bude po tvom... Ali i po mom. Biohemski procesi su krenuli. Poput planinskih potočića. Zasad. Pusti Mile duši na volju. Oslušni žubor izvora. Ne propusti da propriatiš brzake planiskih rečica. I jedni i drugi će ti preneti šapat istorije generacija – tvog čukun-čukun dede, čukundede, dede, oca... Javljam ti se kad si najintimniji. Njihova osećanja i danas najopipljivija. Osećaj pripadnosti porodici dostiže vrhunac samo dva puta. Po redosledu zakona prirode... na rođenju i na smrti...

... Tako je devojčice moja. Bilo vazda. I biće zauvek. Nas dvoje smo rešili tu enigmu. Hajde da naučimo i ovu dečicu pored nas. I oni bi bez porodice bili repa bez korena...

Tihu zimsku noć zameni olujna, snežna vejavica. Huk vetra dopre kroz prozor. Razgore vatru u ognjištu. Deda odsutno prodžara ugarke. Snop varnica suknu uz dimnjak.

Pogledom je decu istovremeno i milovao i opominjao. A onda se pogled izgubi negde u dubini ognjišta. Zagledao se u novo povampireni, rasplamsali oganj, što je svojim odsjajem dočaravao ambijent dvorane u kojoj su se vitezovi Kneza Lazara zaklinjali na vernošć. Već im je pričao o tome. Nisu zaboravili. Takva pripovedanja ostaju zapretena u glavicama unučadi. Kao nekad u glavicama njihovih roditelja. I njima je sve to ispričao.

Nastavi glasom, što je svojim tonom dodavao na težini izgoverenih reči.

“I ja sam dao zavet... nepisan zavet majci koja me je rodila, koja je u mene sebe ugradila – zavet Leposavi, Lepi, Lepši, Đokondi, anđelu... zavet ocu, koji je najveći deo svog života u mene uložio... zavet zemlji gde sam se rodio i gde će me sahraniti... zavet koji se morao ispuniti.”

Deca su ga nemo slušala. Pogledaše se, pa skrenuše pogled naviše. Lagano klimnuše glavom. Samo je baka primetila i da su zasuzile. I njoj je suza iz oka kanula.

Suza spokoja.

Anđeli sa neba im i dušu i um, krilima svojim dodirnuli.

Šapat sa bakinim usana se u tren udenu.

“Hvala ti Bože. Spasi i sačuvaj.”

Recenzija

U početnom delu teksta autor opisuje atmosferu srpske patrijalhalne porodice i kao da se pita da li ona i danas postoji.

Autor Prof. dr Mihailo Vukas nalazi istovremeno postojanje povezanosti između emocija, kao biohemijске nadgradnje i genetskog nasledja. Istovremeno ističe i pribrojava se da se ova povezanost iskristalizala tek na nesto višem nivou nego kod zivotinjskih vrsta.

Poruka je: ne prekidati napred pomenuti lanac i davati doprinos, građu za dalje usavrsavanje i podizanje ovog procesa na još viši nivo.

Na taj način autor stvara osnovu da se ponovo upitamo da li je savremeni čovek na putu da izgubi svoj neophodni emotivni život?

Ali, autor odmah i snažno ističe da je pripadnost zajednici (porodici, profesiji, socijalnom sloju, narodu) najsnažniji vezivni faktor i ta razmišljanja i stavovi se provlače dalje kroz ovaj izuzetno obiman, složen, poučan i vrlo interesantan manus.

Nailazimo i na opravdanu sumnju, šta više strah, da je u toku destrukcija jezgra najbitnije ljudske zajednice - porodice. Dalje sledi još jedna medicinsko socijalna opasnost da erozija osnove mentalnog zdravlja pojedinca razbija porodicu. Najstrašnija posledica je neverovatan podatak koji autor navodi: da se u takozvanom "*demokratskom*", "*humanom*" društvu najbogatijih država sveta svakih 40 sekundi dešava samoubistvo, pokazatelj autodestrukcije pojedinca, porodice, države.

Pričajući o akademskoj eliti, u ovom slučaju medicinske struke, autor živopisno opisuje atmosferu i tok jednog propitivanja iz oblasti socijalne medicine, na početku njegovog boravka u Švedskoj, kojim rukovodi plavokosa nastavnica, Švedanka: nasmejana, ležerna a ipak efikasna. Tokom propitivanja se ispostavilo da se pojam socijalne pravde tumači na različite načine u raznim državnim i socijalnim sredinama a

naše gore list, doktor Mihailo traži da se dođe do pravog odgovora. A da li je uopste moguće doći do pravog odgovora?

Čitajući ove redove stičemo utisak, jer nemamo sopstveno iskustvo, da tamo, na severu Evrope, u Švedskoj, se ovakve diskusije vode i sumiraju na daleko otvoreniji, konkretniji način što baš uvek nije u mentalnom sklopu srpskog čoveka, bez obzira na njegovo zanimanje.

A na završnom ispitu beše i ministar zdravlja Švedske koji se uključuje ali ne rukovodi diskusijom. Evo još jedne razlike u mentalitetu i socijalnom vaspitanju Švedana i Srba.

Ministarka daje predloge o rasporedu novoprstiglih lekara širom Švedske. Na kraju svi zadovoljni. A u našoj sredini dosada nije bilo tako a i sada ne postoji ovakav pristup. Kod nas svi hoće da rade u glavnom gradu Beogradu, da što pre dođu do visokog položaja u medicinskom i naučnom poslu. To mi, pripadnici našeg sistema, samo uz veliku dozu optimizma možemo tačno da definišemo i pokušamo da uradimo kao u Švedskoj. A kolega Mihailo, je sigurno bio vrlo priyatno iznenaden što mu se pružila dobra, početna šansa za rad i usavršavanje u zdravstvu, kasnije i u nauci i ako je imao početna iskustva iz ovih oblasti.

Doktor Mihailo na vrlo iskren i neposredan način upoznaje ministarku da hoće specijalizaciju iz hirurgije, kasnije iz kardiohirurgije i da je već položio odgovarajuće testove za SAD.

I tako, doktor Mihailo jednog dana pred Božićne praznike, počinje svoje usavršavanje u mestu Vernamo, Švedska, težak i odgovoran posao lekara na specijalizaciji i to sa "*preporukom*" ministarke zdravlja. Kako smo već videli, sve na švedski način.

Doktor Mihailo zna svoj put, želeći da nikada ne bude u stanju siromašnog duha, jer *ko ima cilj pronaći će put* - njegov je zaključak.

Zatim sledi vrlo suptilni opis hirurške ambulante, gde se odvija stalna borba između života i smrti i komplikovani i mukotrpni rad hirurga - akušera. Pomoć dolazi od šefa, koji ima 62 godine ali je na vrhuncu

karijere, koji odmah, neposredno, hirurski određuje da Mihailo operiše žučnu kesu a šef će biti asistent. A kod nas, mladi hirurzi na specijalizaciji čekaju mesecima na ovaku priliku.

Interesantni su i opisi hirurškog rada na svim, svakodnevnim problemima opšte hirurgije: od dežurstva, ishrane, uslova za porodicu, odnosa među kolegama, sve to ponovo na švedski način. Jedan primer: kolege, hirurzi i internisti, ga upoznaju sa običajem da lekar na specijalizaciji mora da potroši celu prvu platu na pikniku u njegovu čast, itd.

Mihailo je izgleda imao sreću sa kolegama hirurzima koji su videli njegovu uznemirenost zbog približavanja porođaja supruge Mirjane i velikodušno mu odobriše 10 dana odsustva radi odlaska u Beograd.

Život teče kao u delovima velikog mozaika, nikako jednostavno, monotono, naprotiv.

A put za Beograd se pružio kroz snežne nanose na Alpima, policija uslužna i efikasno pomaže a već na ulazu u Jugoslaviju se suočava sa nepriličnim ponašanjem carinika i saobraćajnih policajaca što nije susretao u zapadnoj Evropi. Da li su to tipično naša posla ili se već oseća razdvajanje po nacionalnoj osnovi koji će naići svom snagom u tragičnim godinama raspada Jugoslavije? Na kraju kada je stigao u Srbiju, policija je sprečila kradu njegovog automobila.

Hirurg na specijalizaciji uči nove lekcije iz stvarnog života u našoj zemlji. Da li se već osećaju neki nagoveštaji da je klica razdora i raspada Jugoslavije počela?

Atmosfera i svakodnevni život u Beogradu u već dobro poznatim slikama. Na svet je došla čerka a kolega Mihailo pun velikih želja i planova želi da što pre, sa velikim elanom nastavi gde je stao. Da nastavi tamo gde postoje uslovi za specijalizaciju kardiohirurgije, da ispuni životni cilj. A tu je konkurenca ogromna.

Ipak, ukazala se šansa u Geteborgu. Prijem na torakalnu hirurgiju u Geteborgu, uz nevoljnu podršku i preporuke od svog šefa iz bolnice Vernamo, jer ne želi da ga izgubi.

U Geteborgu počinje da teče novi deo Mihailovog života. Sledi iznalaženje smeštaja. Ništa jednostavnije. Bolnica raspolaže svojim stambenim resursima. Njegovo je da samo unese ono malo ličnih stvari koje poseduje. Sve ostalo je obezbeđeno.

U bolnici saznaće da i medicinske sestre imaju veliko iskustvo i da su desna ruka lekaru početniku, posebno na dežurstvu. U sređenoj zemlji Švedskoj i specijalizacija je jasno regulisana u svim aspektima. Svi zaposleni funkcionišu kao velika porodica. Tu uči i prihvata da je pacijent na prvom mestu i da je vreme za hiruršku intervenciju najskuplje. Prvi put ugrađuje vodiće rada srca, pace-maker-e. Radi dan i noć, malo odrema i nastavi još 12 sati.

To je hirurški život. Dežurstva česta i preko vikenda. Tako se kalio vrsni hirurg.

Osoblje znatiželjno, naročito mlade koleginice i sestre. Doktor južnjak, mlad, vredan. ambiciozan, polako ali sigurno grabi stepenicama uspeha. A i dalje dolazi da porazgovara sa pacijentima uveče, pre sutrašnje operacije. Osoblje ga zbog toga voli i poštuje.

Svakog jutra plan rada, hirurzi kao hirurzi, će znati šta da rade na najbolji način kada otvore grudni koš. Radi se brzo u oblasti kardio- i torakalne hirurgije gde je često svaki minut važan. Kolega Mihailo počinje da radi samostalno složene operacije. Stariji kolega je asistent i savetodavac. Instrumentarka takođe daje podršku i ohrabruje. Anesteziolog je tu. Tim je kompletan. Tako protiče prva samostalna operacija u ekstrakorporalnoj cirkulaciji (u srcu tada nema krvi), ruke još pomalo zadrhete, noge kao da su od železa. To je vrhunska hirurgija. Jedna operacija, dve želje, jedan zavet, sve se ispunilo na najbolji nacin.

Zatim ponovni dolazak u Beograd. Supruga Mira i čerka Maja su dobro kao i otac i majka. Mihailo traži da supruga i čerka dođu u Švedsku, u Getebrog, sve mu je prazno, treba njih dve. Supruga ima obaveze u školi a majka kaže: *on je mlad, u punoj snazi, još kardiohirurg, po novinama svašta nađeš o privlačnim, zavodljivim Švedankama...*

Novi rastanak sa Beogradom, porodica na okupu, novi zajednički život u Švedskoj. Počinje novo poglavlje; sve, sve ali... *porodica na prvom mestu, od Boga blagoslovena.*

Nova dimenzija života: čerkica Maja, prvenče, najzad porodica: otac, majka i dete na okupu.

Da li će zov prirode biti jači od zakona na zemlji?

Njihov novi dom. Ponovo su se obećali zauvek jedan drugom i čerkici Maji. I odmah posle prve samostalne operacije počinje istraživački rad: šta sve utiče na pravac udarnog talasa krvi, pre i posle otklanjanja urođenog suženja aortnog srčanog zalistka, itd. *Sve izgleda slično... ali nije isto, ne uočava šta je to što nije isto.* Razmišlja doktor Mihailo i ljuti se na sebe što ne vidi ono što treba, ono što rešava zagonetku. I kolege ne mogu da mu pomognu dok, supruga Mira uočava razlike kad joj u sred noći, i ako bunovnoj, prezentira na sasvim nov način poređane skice operativnih nalaza.

Počinje timski istraživački rad. Sada svi hoće da budu u timu. I na dežurstvima, kada nema pacijenata, kolege koriste slobodne trenutke za razmenu mišljenja i naučnih informacija.

Vrlo je interesantno kako je obezbeđena ekonomija za potrebe naučnog rada? Desilo se sasvim neočekivano. Jednom pacijentu je akutno neophodan pace-maker. Mihailo ga ugrađuje u sred noći. Sutradan operiše teško poremećen mitralni zalistak, valvulu izmedju leve pretkomore i leve komore srca. Doktor Mihailo ostaje u bolnici da prati stanje pacijenta prvih 24 sata. Koristi vreme i da sređuje podatke za pripremu doktorske disertacije.

Mihailo zna da je bolnica i najmilija i najomraženija. On zna da pacijent gleda u doktora sa velikom nadom, doktor je odmah iza Boga. Pacijent pita: *ima li za za nas sa operisanim srcem još malo života doktore?* Kakvi dijalazi, kakvi teški razgovori i razlozi i za jednog i za dugog !

Nauka izbija u prvi plan razgovora. Kada je pacijentu život u pitanju on traži odgovor od "svog" doktora. "*U čemu se sastoji naučni projekt, možda bi mogao i meni da pomogne?*" Na kraju razgovora pacijent kome je prošle noći ugradio pacemaker, nudi doktoru potpisani ček za finansiranje projekta. Doktor Mihailo je iznenaden, ali odmah odbija ponudu i lako rešava sve moralne dileme. Njemu je neophodno korišćenje zakonskog puta za finansiranje projekta u koji i neke kolege nisu verovale. On oseća sudbinski, instiktivno da je rad na rešenju naučnog problema upravo započeo. Šef, dr Jorgen, iskusan i u sakupljanju finansijskih sredstava za projekte rešava problem: zakonski okvir je donacija za naučno-istraživački projekt: tri stotine pedeset hiljada švedskih kruna uplaćuje porodična firma. Sin pacijenta koji je dobio pacemaker je i sam doktor, ali ekonomskih nauka. Veže ih opsana boljka: nauka.

Nova epizoda za doktora Mihaila: supruga Mirjana, koja je trudna po drugi put, ima neznatna krvarenja. Srećom ništa značajno.

Slede novi pacijenti, diskusije konzilijuma, doktor Mihailo je u dobrom timu koji odlično funkcioniše i u toku operacije srčanog zalistka. Sve ovo je iznenadenje ali i pozitivno iskustvo za kolegu, poznatog dečijeg hirurga iz Beograda koji je u poseti Mihailu. Požalili su mu se da porodica prolazi kroz period smanjenih finansija jer je Mihailo na Univerzitetskoj klinici. Plate su tu male. A kolega, poznati hirurg iz Beograda, im kaže: *ovde ćeš sigurno postati dobar kardiohirurg. Isplatiće ti se kasnije. Izdržite.*

Supruga Mirjana ipak želi da se varti u Beograd kada Mihailo završi specijalizaciju. A šta ga tamo čeka? Kolega iz Beograda ukazuje na nepovoljnu atmosferu za dalja naučna istraživanja i kaže: "*Mihailo, drugovi i prijatelji od jednom nestanu.*" Pa ako je tako, razmišlja Mihailo - gde i zašto su on i Mirjana otišli, isključili se?

Drugi porodaj supruge Mirjane. Dok čeka sam porodaj na Ginekološkoj klinici doktor Mihailo uspešno rešava manu na aortnom srčanom zalistku. Život je čudo! Isprepletano više zdravstvenih problema i svi su uspešno rešeni. Rodila se druga kćer, devojcica. Šta dalje?

Ređaju se kao žive slike događaji u kardiohirurgiji: srce je prestalo da kuca, hitna intervencija, pacijent je spašen. Odmah zatim drugi pacijent: nož u vrhu srčanog mišića. Pacijent je Finac, pijan. Nož je izvučen, šav na ranu srčanog mišića leve komore srca stavljen. Tim doktora Mihaila ide na zasluženi odmor. Sledećeg dana infarkt srčanog mišića kod pacijenta pod kontrolom kardiologa. Transtorakalno priključivanje pace-makera je spasonosno rešenje.

Život porodice Vukas teče na beskrajnoj traci - porodica, medicina, pacijenti. Doktor je i danju i noću u trci sa vremenom.

Treći porodaj. Ćerkica dobro ali supruga Mirjana ima oduzetost nogu (hemiplegija). Ipak, radilo se o poremećaju položaja kičmenih pršljenova. Sutradan, sve je u redu.

A zatim put u Pariz, na usavršavanje kod profesora Karpantjea, pronalazača konzervativne hirurške korekcije mitralnog i trikuspidalnog ušća. Tri nedelje. Profesor doznaće da je Miša Srbin. Odmah prisećanja na ratne godine. Očigledno je da je doktor Mihailo naučio sve što je moglo da se nauči u Parizu. Profesor traži od njega da ono što je naučio prenese u Geteborg ali i na kardiohirurgiju u Beogradu. Preporuka čuvenog profesora je takođe: *učimo jedan od drugoga, mlađi od starijih, stariji od mlađih. Pomeramo granice...*

Mukotrpni ali odgovorni život protiče danima. Kao na traci. Težak bolesnik, teško ranjavanje. Dva se klana razračunava. Tri povređena. Jedan u grudi. Opet nož stigao do srca. U pola noći utakmica života i smrti. Nije uspeo da ga spasi.

Nije bio svestan da su mu suze spontano potekle. Prolazi pored roditelja. Ne primećuje ih kroz zavesu suza što stalno naviru. Oni ga strpljivo čekaju da sa lica pod tušem spere svoje suze i krv njihovog jedinca. Izgubio je bitku. Izgubio pacijenta. Oni svoje jedino dete. Pa ipak su tu. Roditelji ostali da doktoru kažu hvala. Celo vreme su obavestavani o toku operacije. Znaju da je učinio mnogo, najbolje moguće. Smrt je bila jača.

Potresna scena za pamćenje.

Hirurg plače! To je ovde nezamislivo. A desilo se. To može samo slovenska duša. Znaju oni to. Osećaju njegov bol. Dva mentalteta. Severnjački i južnjački. Dva mentaliteta a bol zajednička.

U vazduhu je ostalo da lebdi preteško pitanje: zašto nož u srcu mladog coveka?

Zašto ???

Vreme prolazi ali i roditeljima i Mihailu ostaje nikad i ničim zalečena rana.

Dok nastavlja da radi često mu pomažu stihovi velikog Njegoša. Život je lakši, rane lakše prebole kad je velika patrijalhalna porodica na okupu. I u Geteborgu.

Da li ima veće sreće od toga ?

Ali, dolazi pismo da je naučni rad prihvaćen za usmenu prezentaciju na svetskom kongresu kardiohirurga u Lionu, Francuska.

Najzad, počelo je ono što je doktor Mihailo toliko želeo, sumirajući deo svojih najboljih rezultata. To je prva oralma prezentacija naučnog rada iz klinike u Geteborgu na svetskom kongresu. Istovremeno, stiže još

prijatnije obaveštenje - prihvaćena su dva rada u uglednom naučnom časopisu: *Scandinavian Journal*.

Sve se složilo, preostaje odbrana doktorske disertacije.

Kongres u Lionu je uvertira partiture pisane njegovom rukom. Tu, baš u Lionu, njegov profesor na fakultetu, kardiohirurg, priznat i poznat u Beogradu prvi postavlja pitanje i odmah u centar: "*Kolega Mihailo, vi ste izneli potpuno novi zaključak da je turbulentni tok krvи glavni uzročni faktor aritmije-fibrilacije srca i naprasne smrti kod aortne stenoze.*"

Mihailo u odgovoru ističe neophodnost učešća i visoki kvalitet rada celog njegovog tima, uključujući i kliničkog fiziologa, što je i danas redi slučaj u našoj sredini. Doktor Vukas je skroman, pošten i pravedan onako kako treba da bude naučnik. Svoju diskusiju profesor sa ponosom naglašava: "*Kolega Mihailo je Srbin, rođen u Nišu kao i ja, moj je đak - medicinski fakultet je završio u Beogradu*". Mihailo sa ponosom pozdravlja ove reči. Diskusija posle njegovog izlaganja traje 50 minuta!

Zatim sledi pozdrav od profesora Karpantje-a koji ga je već prepoznao kao vrlo sposobnog mladog kardiohirurga i budućeg naučnika.

Kakva priznanja su data od vrlo čuvenih kardiohirurga iz Francuske, Srbije, Švedske.

Doktorska disertacija je posebno interesantno poglavlje. Odbrana traje tri sata a nikako nije kao kada se brani doktorska disertacija u Beogradu.

Ova procedura ne postoji u Beogradu i Srbiji. Oponent postavlja pitanja. Doktor odgovara jezgrovito ali sa puno prikaza rezultata, objašnjavanje šema. Kolege iz bolnice, iz njegovog tima mu pomažu, svaki iz svoje oblasti. Tri sata proleteše začas. Drugi član komisije, istaknuto ime kardiohirurgije Skandinavije, podseća u zaključku svog komentara da je i on dao doprinos njegovom usavršavanju i kao kardiohirurga i u disertaciji predstavljenom naučnom projektu.

Prvo čestita šef Jorgen a zatim svi prisutni. Prisutan je i ambasador Jugoslavije u Švedskoj koji sa šefom Jorgenom pozdravlja zastave Jugoslavije i Švedske.

Naravno, prisutna je i supruga Mirjana, njegova dugogodišnja potpora. Srećna je iako strepi da Mihailova opsednutost naukom može da joj u neku ruku bude suparnica. Mirjana, šampion Evrope u gimnastici koja je u pravo vreme prepoznala Mihaila, svog budućeg supruga kao šampiona kardiohirurgije. Kakav divan spoj !

Doktor Mihailo počinje da se penje stepenicama naučnog Olimpa. Put će biti trnovit, pun iznenadenja ali doktor Mihailo zna da će priznanja biti zaslужena i prijatna.

Izuzetan je, sa medicinskog, ljudskog i porodičnog rastanak sa majkom koja umire. On mora da bude taj koji prekida dovod kiseonika za disanje jer više nema šanse da majka preživi. Majka koja je toliko učinila za njega, verovala da će biti veliki lekar i naučnik. Ovakav trenutak sudbine može da doživi i preživi samo lekar. Da ispunji majčine zavete ako nije mogao ovaj poslednji, da je spase.

Život teče dalje. Supruga je ponovo trudna, ona priželjkuje da dete bude sin. Ipak, rađa se ponovo čerka.

Retki su trenuci opuštanja i uživanja sa porodicom ali su nekako izuzetno ispunjeni doživljajima koji nisu mogli da se ostvare u kontinuitetu.

Pored svega što je doktor Mihailo uradio, doživljavao, preživeo i to uvek sa najvećim mogućim uspehom on i supruga Mirjana se prvi put jasno i odlučno podsećaju: "*Ispunićemo dug prema svojoj zemlji.*"

Već sutra ujutru Mihailo zove Beograd, kolegu Duška. Doznaće da je konkurs za prijem na kliniku u Beogradu prošao a da ga nisu obavestili. Zašto, pita Mihailo. On zna da ga u Švedskoj baš i ne vole kao ranije, da li zbog izuzetnih stručnih i naučnih priznanja? Na klinici u Beogradu još gora atmosfera. Zalepili su mu svakako neopravdano etikete: Švedjanin, nepodoban, nepotreban. Radnički savet koji konačno odlučuje, u kome su

i čistačice i bolničarke, nije za njega. Kakve ironije i budalaštine članovi saveta potežu: *on će da traži striktno poštovanje radnog vremena i radnih obaveza, po njegovom zapadnjačkom maniru.* Kolega Duško savetuје: *Bolje je za tebe da ostaneš tamo gde te ne vole ali te veoma cene. Kolege ovde se plaše za svoj položaj, plate.* Tragično. Mihailo zaključuje: *Niko ne može da nam iz srca isčupa Beograd, Jugu, Srbiju. Duboki su naši korenji.*

Porodica Vukas je stigla u Beograd. Nešto se izmenilo, nešto nije. Ipak, ostao je duh srpskog čoveka, Beograđanina. Svi zajedno pevaju. Mihailo i Mirjana se podsećaju kako su došli on u Beograd, ona u Zemun, kakav je bio njihov prvi susret, pa zajednički život. Studetski dani - njeni na DIF-u, njegovi na Medicinskom fakultetu. Sada imaju 4 čerke, kako Mihailo kaže: "*Zrele, ozbiljne, supruge, majke*". Kuća je puna dece, unučadi. Srećna velika porodica.

U EPILOGU doktor Mihailo govori: "*Istorija Srba je prebogata. Došli su kao Sloveni, mnogo su uložili, borili se, propatili i uspeli da ostanu na svome jer su njihova odličja bila: boj, pobeda, herojstvo. Nikada nisu padali u blato. Ostavite nam koju godinu mira, još bolje jednu, više decenija. Upamtite jedan od naših zaveta: da vaše nećemo ali svoje ne damo. Srbija ostaje iznad svega.*"

Mihailo dalje govori: "*Ja jesam kosmopolita jer su i medicina i nauka istorijska svojina čovečanstva. Ali kada je potrebno bio sam sin i majke i oca i otadzbine i dedovine. Ovde u Srbiji sam se rodio, to je bila i ostala moja otadzchina u koju se verno vraćam*".

P R O L O G

Zamišljam doktora Mihaila na početku karijere. Završio Medicinski fakultet u Beogradu, soubina mu odredila da ide dalje, u drugi svet, Švedsku i još dalje. On je bio početnik u tom svetu. Nije bio okružen tminom ali je osećao potrebu da vidi svetlo, da nađe put koji će ga odvesti u novi život vrhunske medicinske struke i nauke. Doktor Mihailo

želi i uspeva da ide svojim putem, miran i siguran u sebe, neometan neizvesnostima u sredini koja ga okružuje. Na kraju uspeo je da se izdigne iznad svojih ljudskih sloboda. On sada ima visoko stručno medicinsko i naučno i znanje i zvanje. Iza njega su mnogobrojni rezultati. Imao je i dalje ima pošten odnos prema pacijentima i kolegama. Posedovao je i uvek ispoljavao dobru volju i spremnost za pomoć i u porodici i u celokupnom životnom okruženju. Sva vrata kroz koja je želeo da prođe su mu se otvorila i dalje su otvorena. Ipak, ljudske slabosti drugih, uključujući i kolege, pamti.

Dokle će tako da čini doktor Mihailo na svom putu u budućnost, neometan bukom sveta?

Odgovor je: radiće dogod drugi priznaju i cene njegove ljudske kvalitete i rezultate njegovog rada i dok traže da nastavi svojim putem. On je i dalje spreman i uporan borac za svoje ideale.

Neka mu je sa srećom i uspehom.

Prof. Dr. Sci. med. Predrag Đorđević
Akademik

MIHAJLO VUKAS

Suza je iz oka kanula

zašto?
1986-2003

Akademска мисао

Prolog V

Prođe cela noć. Nije ni osetio potrebu za snom. Budnog ga drže slike iz detinjstva. Smenjuju se užasi rata viđeni očima deteta. Neke zamagljene suzom. Drugi put su oči bile suve. Osušili ih vetar i sunce. Strah ponajviše. Ponekad i hladna jutra što igličastu ledenu zavesu razastru preko obrva i trepavica.

Ogoljena istina kako je samo malo dete može da vidi. Doživi.

Slike zapretene u malu dečju glavicu. Slike viđene sa visine tek neki decimetar od zemlje.

Videle. Zabeležile dečje okice. Sačuvalo... negde u mozgu. U zaborav gurnulo.

Nisu izčilile ni kad je dečačić, desetak godina kasnije, ratne filmove gledao. Preduboko su da ih prefabricirane slike nevolje i muke iskopaju.

Nisu isčilile ni kad je kao momak raznorazno doživljavao. Vežbe, testovi, ispiti, sportska takmičenja. Nizalo se zaredom. Ljubavne more, majčini strahovi, očevi prekori, dedini savet, baka Jagodina bogorađenja. Muka do muke.

Sačuvaj Bože od većih.

Kasniji zapisi u slikama sačuvani. Scene doživljene, okom snimljene pa registrovane. Arhivirane negde. Jeste, jeste. Opet u mozgu. U sivim moždanim ćelijama. Ali pliće.

Sve ih upamlio mladić. Kad je zatrebalo lako ih osvetlio. Što je više sazревao sve ih racionalnije sagledao. I najmanje detelje. I najsvetliju senku raspoznavao.

Sive ćelije napunio novim saznanjima. Nove slike smeštao u arhiv, za pamćenje. Da su tu kad zatreba. U dobru i zlu.

A onda.

Onda se istorija ponovila.

Slike užasa rata preplaviše pamet. Izviru stare slike. Poslagao ih mozak uz nove. Zapravo, same se poredale. Jedna uz drugu. Jedna preko druge. Ogoljena istina pakla onda i sada. Onog od juče. Ovog sadanjeg. Iznova i iznova registrovane.

Iste?

Ne sasvim.

Ove nove su viđene iz više uglova. Svetlosni zrak do mrežnjače stizao bez prelamanja. Bez astigmatizma. Surova stvarnost. Ljudi sa puškom. Pored mitraljeza. Uz topovske cevi. U uniformi. U civilu. Bez činova. Sa činovima. Sa znamenjem na kapi. Šajkača. Titovka. Kačket. Šubara. Šapka. Keče. Sve već viđeno. Doživljeno. Do dana ovog u zaborav zapreteno. Danas, snagom izvorske vode iz dubine duše na svetlost dana ponovo izbilo.

Duša li, pamet li se uzbuni? Hrabrost li se to prsi ili bi kukavičluk da jednom za navek nadvlada? Ili je to bila iskonska nasušna potreba da se opstane? Zakoni prirode su za sve na zemlji vazda prisutni. I jednak za sve i svakoga. Iz podsvesti pokulja sve branom svesti do tada u podsvesti zagrđeno. Jednako kao kad se prolom oblaka pomami, pa se vodene bujice niz planinu sruče i nemirne potoćiće u razularenu vodenu stihiju pretvore.

Bože, zar opet?

Ko ono reče – čovek je čoveku najveći neprijatelj? Uman beše. Mnogi to rado ponavljaju. Najglasnije oni po zlu najznaniji. Mnogo su tiši oni što zlo doživelji. Uvek najtiši što zlo nisu preživeli. U zemlju ih zatrpani. Ognjem sažegli. Rekom odvučeni. Živi. Mrtvi. Na samrti.

I krvnik i žrtva – sa Bogom na usnama, isti trenutak svaki na svoj način doživljavali.

”Svevišnji.”*

* Globalno prihvaćen pojam

”Bog je dao svoju Riječ.”**

”Allah-u-egber.”***

”Bog je jedan, večan, bestelesni vladar svemira.”****

Svi isto obznanili:

Jedan je Bog. Tvorac neba i zemlje.

A čoveka?

I njega.

Pa zašto je onda čovek čoveku...?

Morbidno.

Horor.

Otkud toliko zla u tom čoveku?

Može li Bog da oprosti krvniku?

Može li da opravda, blagosilja zločin učinjen u njegovo ime? Čak i da kanonizira. Za sveca proglaši?

Oprosti Bože. Oprosti meni običnom, od majke rođenog, što moram i Tebe da pitam. Ja sam samo čovek. Ali i lekar. U isto vreme i na istom mestu. Bio pored. Bio svedok kad su se i prijatelj i neprijatelj molili. Svaki svom Bogu. Neretko istom.

”Bog je jedini!”

A otkud onda pravoslavlje, katolicizam, protestantizam, judizam, islam?

A čovek svuda isti.

Isti!

** *Katolicizam*

*** *Islam; Bog je najveći*

**** *Judaizam*

Znam to. Lekar sam. Svima je ista anatomska građa – srce, pluća, jetra, bubrezi. I glava.

U glavi mozak. Ista histološka građa.

A slike u mozgu?

Znam dobro. Nisu iste.

Odkud razlika?

Odkud zlo što se tu rađa?

Neću priču o bratstvu u veri jer sam lekar. Za sve. Hrišćane. Jevreje. Muslimane. Meni svi jednaki. Pripadam svima. Zavet sam dao. I Bogu i ljudima. Lečio i životinje kad je zatrebalo. I biljci pomogao. Da je zalijem kad spržena zemlja kap vode ište. Bio uz bolesne, povređene, ranjene. Bio pored kad boli.

A kad boli – boli jednak.

Isti vapaj čujem.

”...*Aj... majko... pomozi majko...*”

A u strahu što se u bolu rađa?

Videh – kod svih velike oči. Razrogačene. Uši svima dugačke.

A misao sputana. Svedena na iste reči. Jedva se jadne prelome preko zadebljalog, suvog jezika.

”...*o Bože... pomozi Bože...*”

Bol. Strah. Patnja bez granice.

A Sveti Trojstvo?

”...*U ime oca i sina i svetoga duha ...*”

Ne daj Bože dalje. Prekini patnju. Ne daj da zaživi zadnja reč. Ne dopusti – amin.

Čujem ih. Vidim. Očevidac sam patnje.

Lekar sam ali i čovek.

Rekoše – empatija. Nije samo to. Ne može biti samo to. Savest se buni. Ne da mira duši toliko puta ranjavanoj. Stalno ponavlja isto pitanje. Koji je tvoj udeo u sveopštem ludilu na balkanskoj vetrometini? Onom jedva primetnom ludilu? Dobro skrivenom u lažnom miru? Onom na tihoj vatri? Ili onom što u bosanskom kotliću krčka? Kad kamioni krcati oružjem kradomice preko granice prelaze?

Zlo se sprema. Tačka ključanja sve bliža.

A šta ako prekipi?

Ne daj Bože.

Ne daj.

Ne više.

Ne opet.

RECENZIJA

Istorija se ponavlja. Užas rata na tlu dotadašnje Jugoslavije, učestvuju svi narodi i narodnosti, sve veroispovesti. Doktor Mihailo priziva Boga upomoć. On je lekar za sve ljude. Njemu su svi ljudi jednaki. On je očevidac ogromnih ljudskih patnji u ratu na Balkanskoj vetrometini. Zlo prekipelo.

Zašto ?

Ljudi postaju zveri. "*Cilj im opravdava i čin i sredstvo*" kaže Mihailo. On je teista, duboko verujući ali i lekar i naučnik. Ima i oficirski čin u JNA.

Dolaze ljudi iz Srpskog kluba u dom Vukasovih, u Švedskoj. Predlažu da doktor Mihailo bude član kluba. Zagovaraju antikomunizam. Rastaju se, došljaci odlaže a da nisu postigli svoj cilj. Jer, kako reče otac Petar: "*Porodica Vukasovih nije za svade, rat - ponajmanje bratobilački*".

Zabava u klubu, prisutan konzul ambasade Jugoslavije. Doktor ima čast da bira pesme iz naše sredine koje voli: "*Oj Moravo*", "*Tamo daleko... Tamo je Srbija*".

Na Skupštini kluba "*doktor Mile*" je izabran za delegata Skupštine Jugoslovenskog Saveza. U Malme-u biraju doktora i za potpredsednika Jugoslovenskog Saveza u Švedskoj. Neće mu biti lako sa doskorašnjim Jugoslovenima, sa njihovom dušom, tradicijom, verom, običajima jer izgleda da se nešto sprema u bliskoj budućnosti. Šta ?

Ipak još svi pevaju iz svega srca: "*Kad ja pođoh na Bembašu.*"

Došlo je vreme i čerka Nina želi da upiše medicinu, i ako zna od čega sve treba da se odriče kada završi medicinu, kao njen otac Mihailo. Genetika čini svoje.

Doktoru Mihailu naviru istorijske činjenice: zapad istoku nikada nije bio prijatelj a često ni drug. Novac je u osnovi svega.

U Frankfurtu na Skupstini Jugoslovenskih klubova u Evropi delegat doktor Mihailo kaže: "*Jesmo li bar mi ujedinjeni jer svi dolazimo iz savezne države, zemlje bratstva i jedinstva?*"

U sebi razmišlja: *U njoj se mnogi raduju da zoru dočekaju u svojoj nezavisnoj deželi, lijepoj njihovoj* ... Tako govori Mihailo, teista ali ne i kominista. Predlaže i moli da se očuva zajedništvo. Jer, mnogi koji žive u inostranstvu će tu i ostati. Zar dolazi kraj velike zemlje za koju su njegovi dedovi krv prolivali i živote davali ? Mihailo nije zaboravio i nikako ne želi da se odrekne himne: "*Hej Sloveni još ste živi*"....

"Teška, preteška vremena za Srbiju i Srbe dolaze", kaže preko telefona političar iz Beograda. Pita se da li se to sprema novi Jasenovac? U Jugoslaviji počelo prvo da se komeša, sada vri, neće biti dobro. U porodici Vukas jedino muško dete koje je preživelo zadnji pokolj je Mihailo i on sluti zlo. Ipak, formirala se Svetska Srpska Zajednica, odeljak za Skandinaviju. Doktora iazabraše za Predsednika.

"Da li će se sunce ponovo roditi- pita se Mihailo - *da čovek ne zaboravi da je čovek, da se pretvori u nečoveka?"*

Poseta dece iz Švedske, deci u Jugoslaviji. *"Da li je to poslednja za Jugoslaviju?"*

Doktor Mihailo učestvuje na još jednoj konferenciji (Konventu) Srba u Njujorku. Svi su žeeli da izbegnu reč: RAT. A Mihailo daje konkretnu i poštenu procenu: *Ako je rat na pragu neka se bar obezbedi pomoć Srba iz dijaspore za potrebe zdravstvene službe u ratnim uslovima.*

Mihailo je u poseti kolegi iz Srbije koji živi u Klivlendu, Amerika. Biće reči i o mogućoj akademskoj saradnji, u laboratoriji za biofizička istraživanja. Postignut je dogovor o saradnji na problemima arterio-skleroze.

Na praznik Prvog Maja crne vesti iz Juge. Počeli sukobi, rat u Slavoniji. Dejstvuju Hrvatske oružane snage. Srpski narod ponovo beži u planinu Papuk. Amerikanci i Englezi naoružavaju Hrvate i muslimane. Počinje egzodus srpskog naroda ko zna po koji put u bliskoj istoriji. Doktor Mihailo zna šta ga čeka: lek, intervencija, operacija.

Na prezentaciji rezultata svojih višegodišnjih eksperimenatalnih testova na sastanku internista na Kopaoniku posebno ističe neophodnost poznavanja zakona biofizike. Polako objašnjava efekte stenoze (suženja) arterija. I fiziologija je važna za objašnjenje fenomena promena hemodinamike, posebno promene potencijalne u kinetičku energiju krvi. Ipak, ostalo je još desetak nerešenih enigmi.

Počinje NATO agresija na Srbiju i Crnu Goru, bombardovanje i razaranje, pogibija nevinih a pod nazivom MILOSRDNI ANĐEO !?! Svi koji si mogli provode dane, žive u podrumima i skloništima. Porodica Vukas izbezumljeno zove Beograd, tamo je strašno. Ipak, deca što studiraju u Beogradu, su živa. Moraju da imaju u svakom trenutku uz sebe: sveću, baterijsku lampu, tranzistorski radio, u skloništima je stalna noć. Prozori na kućama i stanovima tada su otvoreni, zbog udarnog talasa eksplozija bombi i krstarećih raketa. Ćerka koja studira medicinu kaže: "*Donose na hirurgiju ranjenike, bez ruke, noge, opekatine, strašne povrede od kasetnih bombi čija je upotreba međunarodno zabranjena.*"

U sred strašnog bombardovanja održava se Kongres lekara opšte medicine u Sava centru u Beogradu. U Predsedništvu kongresa je i doktor Mihailo. Pristiže medicinska pomoć od srpske dijaspore, pomažu kolege iz Evrope i Amerike.

Srbija je pod blokadom, sankcijama. Doktor Mihailo uzima reč i emotivno ali i snažno, govori: "*Zar kolege u dijaspori, očekuju da budu pozvane da se uključe?* U sali aplauz. Mihailo nastavlja - *Potreban je medicinski materijal... od infekcija se umire u Srbiji.... Srbija je u logoru bez žica.* Mihailo moli majke celog sveta, posebno koleginice što žive i

rade izvan granica Srbije pod embargom, da pomognu. Ako se ogluše neka tragedija u Srbiji bude pečat na njihovoj savesti.

Zatim stižu pretnje preko kućnog telefona. Mihailo obaveštava policiju. Inače, Mihailove telefone, pošto je poznat u Švedskoj javnosti kao deklarirani Jugosloven, Srbin i Šveđanin, policija već prisluškuje. Policija zna ko preti ali ne može ništa preventivno da učini. Ali, pomogao je Mate, Hrvat, pozivi su prestali.

Dogodila se i krađa doktorovog Volvo automobila iz garaže. Policija sada interveniše ali krađa se ipak ponavlja.

Neka osoba fotografiše ispred klinike i porodične kuće. Tada se uključuju Srbi koji žive u istom gradu. Nema više "fotografa". Pa zar sve to moraju da dožive Mihailo i njegova porodica? Kakva užasna vremena su došla i u Švedsku, dok u Jugoslaviji besni rat.

Sećanja ožive, ne može da zaboravi Krajinu, Unu, Podkozarje, Majevicu, dalmatinski krš. Ružna sećanja iz rata. Posebno na akciju hrvatske vojske zvanu "Oluja" osmišljenu na Brionima koja se sručila na Srpsku Krajinu. Tuđman rukovodi akcijom. Poginulo 2.500 Srba, starijih, žena, dece. I odmah egzodus 250.000 Srba koji beže prema Srbiji dok na njih i dalje pucaju iz svih oružja i aviona, mnogo mrtvih i ranjenih. Istovremeno, nema očekivane reakcije od Predsednika Srbije. Bolnice u Srbiji su prepune, Nedostaju lekovi, naročito insulin za lečenje šećerne bolesti i digitalis, lek sa srce. Nema ni sanitetskog materijala, nedostaju i bolesnički kreveti, kolica za invalide, Hitna pomoć se trazi i u operacionim salama.

Doktor Mihailo je u grču ali nije slomljen. Hitno organizuje prikupljanje medicinske pomoći. Traži pomoć od švedskih vlasti. Odgovor negativan, njihova država se zaklanja iza neutralnosti koju su proklamovali. O Bože, i vlada Švedske odbija da pruži pomoć i ako ima već spakovane dve vojne poljske bolnice. Insistiraju da se obe bolnice mogu upotrebiti samo za civile. To je stav i Evropske Unije..

Ali u pomoć priskaču Mihailove kolege, prijatelji, pacijenti koje je lečio. Među njima su članovi Slobodnozidarske Lože, Masoni. Oni žele da prime Mihaila u taj veoma uticajni red koji kako kažu - *samostalno procenjuje potrebe i mogućnosti da pomogne ljudima u nevolji... širom sveta... uvek... i to danas, ne sutra - danas.*

Kakav srećni obrt. Izgledalo je kao da je sve izgubljeno, čak i od Švedske koja se diči demokratijom i humanošću. I od njih nema pomoći. Masoni su obećali i pomoć u vidu kiseonika za bebe koji nedostaje u Banja Luci. Po pravilima Lože i supruga Mirjana daje pristanak da doktor Mihailo postane član. Masoni poštuju sve hrisćane - protestante, pravoslavne i katoličke vere.

Bože kakve sreće? Najzad će kamion-šleper napunjen potrebnim lekovima i tehnikom stići u Beograd.

Sledi susret u bolnici sa Hrvatom Josipom koji je pacijent. Preko "prevodioca za bosanski jezik" traži da ga doktor Mihailo ne operiše, čak ni da bude asistent tokom operacije. Šef klinike odbija. Operaciju će uraditi kolega Mihailo. Njemu je neprihvatljiv i stran izliv mržnje pacijenta, ničim izazvan.

Zar je to moguće !!! Zasto ? Koja je to nacionalistička zaslepljenost. Vazduh u prostoriji ispunjen tom nerazumnom, neosnovanom, regresivnom mržnjom. Gde su sada ideolozi velike demokratske Hrvatske ?

Josip je uspešno operisan, njegova majka se iskreno zahvaljuje doktoru Mihailu i traži da umešani u ove događaje više ne podležu pritiscima onih, koji bi da podmeću, pritiskaju, prete. I ona zna da doktor često nabavlja donaciju u lekovima i za ove ljude, Hrvate.

Šleper i kombi stigli u Srbiju, u carinski depo. Preko zgrade preleću ratni avioni, u talasima. *Verovatno Švabe - kaže carinik - idu da izruče smrtonosne tovare na Beograd i južnije.... Carinici ih zadržavaju da tu prespavaju. Kažu:*" *Ako ovi vide svetla kamiona na putu odmah napadaju, ubijaju"...*

U luci Beograd ga dočekuje kolega Peđa, profesor sa Medicinskog fakulteta i Kliničkog centra Srbije u Beogradu. On je poslao Mihailu e-mailom spisak neophodne medicinske pomoći. Kolega kaže: " *Sada sve ide u centralnu apoteku već sutra će biti isporučeno klinikama. Kiseonik za bebe odmah noćas ide za Banja Luku.*"

Razgovor između njih dvojice, ne samo kolega već i dugogodišnjih drugova i prijatelja, naizgled običan, službeni. Ali u dubini duše, srca, ogroman emotivni naboj. Velika radost zbog uspeha misije. Kolega profesor iz Beograda kaže: "*Već danima smo defakto u ratnom stanju koje je proglašila naša država. Navikli smo. Živimo već danima, nedeljama pod sirenama, bombama, koliko god možemo čuvamo bolesnike, sklanjamо ih sa spratova u podrumе ako to može uopšte da bude zaštita od takvih aždaja kao što su krstareće rakete.*"

U Srbiji počinje revolucija, smena vlasti. Skupština u Beogradu je zapaljena. A doktor Mihailo, uz odobravanje kaže :" *Ovo nije krvava revolucija kao one u daljoj i bližoj istoriji. Desio se narod. Hvala Bogu neće Srbin na Srbina kao mnogo puta do sada. Ali zašto zapališe Skupstinu, naša je, trebaćemo je.*"

Život se nastavlja.

Doktor Mihailo, profesor i naučnik drži predavanje u Srpskoj Akademiji Nauka i Umetnosti. Tema: Arterioskleroza, infarkt, šlog. Doktor prelazi na suštinu i postavlja pitanje: ZASTO? Slede glavna objašnjenja: fizika, dinamika, hemodinamika. Doktor Mihailo nudi provokativne odgovore: prvo fizička smeša, pa onda hemijska reakcija. Slede: fiziologija, patologija, patofiziologija, zatim masti u krvi i drugi faktori rizika, lekovi. Posle pitanja prisutnih i diskusije doktor Mihailo kaže: "*Shvatio sam da nam je neophodan multi-disciplinarni naučni rad. Podelimo međusobno dobre rezultate. Čekam vaša pitanja i ubuduće. Još jednom ističem: ne zaboravite ključne reči -hemodinamika, turbulentni*

tok, vibracije zidova srca i arterija, negativni inotropni efekti (smanjenje snage srčane kontrakcije). aritmije, ateromatoza."

Dok izlazi iz sale kolega ga obaveštava da je njegov otac doživeo moždani udar, šlog, i da je smešten u Specijalnu bolnicu "Sveti Sava"\ u Beogradu.

Doktor Mihailo profesor i naučnik oseća da je zakasnio. Ocu je obećao da će pobediti zakrečavanje arterija i nije uspeo. Kakav gubitak, kakva bol, kakva ironija sudbine Da li će u budućnosti doktor Mihailo pobediti sudbinu ???

Život teče dalje, neumitno.

U Naučnom veću Medicinskog fakulteta doktora Mihaila biraju za Visiting (gostujućeg) profesora. On ostaje veran svojim idejama, naučnim rezultatima, eksperimentima. Na inoguraciji objašnjava koliko su druge zemlje u svetu, Evropi, Švedskoj odmakli u borbi protiv možda najvećeg zla savremenog čoveka: ateromatozi i arteriosklerozi. Predavanje traje punih 90 minuta zatim diskusija 30 minuta. Neubičajeno za tadašnje prilike na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Dekan završava izlaganje predlogom da će ga pozivati da drži predavanja, da objašnjava najnovije teorije i mogućnosti primene njegovih rezultata na Institutima i Klinikama Medicinskih fakulteta u Beogradu i Kragujevcu. Profesor Mihailo Vukas, lekar svetskog ugleda i naučnik svetskog glasa NIJE VIŠE NIKADA POZVAN.

To je jasno govorilo koliki je broj i intenzitet negativnih naboja i postupaka tada i kasnije postojao na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Ili još jedno: nije bio u tom trenutku dobar za Srbiju? Ipak, kao i u životu nije sve crno.

Određuju ga za autora poglavlja: revaskularizacija miokarda bypassom, premošćavanjem (kod kritičnog suženja koronarnih arterija koje ishranjuju srčani mišić), u novom izdanju knjige KARDIOLOGIJA.

Novi doprinos, novi uspeh.

Patrijarh Pavle se posebnom GRAMATOM zahvaljuje svim autora-
ma. Učesnici kongresa su pozvani u posetu kraljevskoj porodici
Karadjordjević. Ukupno dvadesetak zvanica. Mihailo je već sreo princa
Aleksandra i princezu Katarinu u Njujorku i u Pensilvaniji, SAD. Tada se
razgovaralo o socijalnom angažmanu u Srbiji. Princ Aleksandar
napominje da su gosti pozvani da budu sutra ujutru gosti na doručku.
Nikada nisu dobili taj poziv. Ipak, princ Tomislav u svom domu na
Oplencu organizuje posetu kraljevskim vinogradima, podrumu.
Ručak spremlijen, čeka.

Na kraju knjige pitanja koja čekaju odgovore:

Zašto Srbiju treba baciti na kolena, poniziti, uništiti, makar i pomoći
takozvane Humanitarne pomoći, nazvane Milosrdni andeo? Egzekutori
su i u ranijim ratovima bili pobedeni. Gde su pravo i pravda ??? Hipokrat
je rekao: *Svi ljudi su za lekara jednaki, bilo koje vere, bogati i siromašni.*
Doktor Mihailo ispunjuva i dalje sve zavete date posle diplomiranja,
sadržane u Hipokratovoj zakletvi.

A demokratija?

Srbi su časove istorije prespavali, lekcije nisu naučili, svoju istorisku
ulogu nisu shvatili. *Gde si bila i gde si sada Srbijo ???*

Doktor Mihailo nastavlja da rešava zagonetke života, bolesti, ujedno
i društva u Srbiji.

Da li će uspeti ?

Sigurni smo da će i dalje raditi svom snagom, zanosom, nadanjima.
To očekujemo od njega.

Prof. Dr. Sci. med. Predrag Đorđević
Akademik

AUTOBIOGRAFIJA (biološka, genetska)

Stigoše i mene godine. Po meri vremena sadašnjeg - proživeh skoro ceo ljudski vek. U vremenu dedova mi Jeftimija iz Toplice i Uroša sa Krajine - cela dva veka.

Obojica rođeni ispod planine. Jefta ispod Jastrebcia. Uroš ispod Kozare. Ja se rodio u Nišu. Nigde planine ni na puškomet daljine. Ovo na puškomet, znaš, u dedino vreme ti je to bila najčešća mera za odstojanje.

Njih dvojica rasli svaki pored svoje reke - Toplice i Une. Ja pored tri - Nišave, Toplice i Velike reke. One kod Ražnja, Šetke i Vitoševca. Njihove reke uvek bile velike. Moje leti male ali na proleće... Ajde majčin sine zagazi pa onda izusti da su male. I ona najmanja nije dzabe nazvana Velika.

Oba "đeda" stasavali kako se u njihovo vreme moglo. Seljaci između dva rata. Ratnici u Prvom Svetskom ratu. Preživeli svaki u svojoj (protivničkoj) vojsci. Obojica preživeli i Drinu. Jeftimije i Arbanaške gudure. Uroš ruski front. XXV-ta domobranska pukovnija. Ona što na Kolubari nije metak opalila na Srbe pa je nešto kasnije kao nepouzdanu, po kazni, poslali na istok, u Galiciju. On mučenik i dva zarobljeništva preživeo. U rusiji u Prvom- i Nemačkoj u Drugom Svetskom ratu. Oba preživeo jer je onima što ga zarobiše trebao baš seljak. Trebao ruke težaka. Ruke koje za rukavicu nisu znale. Žuljevite ruke orača. sejača, žeteoca. I kosit je trebalo. Morao je nahraniti stoku u staji, svinje u oboru, živinu u kokošinjcu. On ih hranio da bi one porodicu prehranile. Goli život održale. Na državnim jaslama nikad nije bio. Tada. Pre i posle Prvog svetskog rata.

A Jeftimije bolje prošao. Tada. U Kraljevini. U rat ušao seljak, redov prvog poziva. II-ga četa, II-gi pešadijski puk, "Knjaz Mihailo"... Od milošte ga nazvali - Gvozdeni puk. Iz rata izašao podnarednik. Ono malo mira do sledećeg rata za državu radio. Za narod reče. Njemu se rane

"pozlatile" || (Laza Lazarević). Postao žandarmeriski narednik. U Nišku žandarmeriju ga ugnezdili. On prodicu u vlastitu kuću smestio. Novu. Za njih zidanu. Tik uz kasarnu.

Urošu milina kad zaore polje. Ono uz Unu. Nije mu mrskija bila ni njiva pored Save. Crnica. I kamen da posadiš - rađa. Sve tako osta do drugog rata. A čim dođe mir, on je prodao. Od Jasenovačkog logora je samo put razdvajao.

Deda Jeftin dvorac od Ciganske male samo potok delio. Stalno kuburio. Kokošnjac i vešernica bile uz sam potok. A potok preko leta mali. Skoro presuši. Za čas ga prekorači kome se petlić prijeo. Kokice nikad nisu krali. I oni voleli jaja. Živa - da glasne žice osveže, kajganu da se ožute, a bogami i stomak napune. A kuvana - zna se - za Uskrs trebala. I cigančići voleli da se kucaju. Čije je jaje jače. Teško bilo da se unapred pogodi. Oba iz istog kokošnjca. Sami rekli - deda Jeftinog. Za njih uvek bio deda. Uvek. Nikad žandar. *Ne daj Bože da dušu grešimo. Nije nas za jaje apsio. Nije ko onaj Vasilije... pogan jedna...*

E pa, sad vidi bratanac od kakve sam ja fele. I kakve sam falinke imao. Pratile me celog života. Geni su ti čudo. Neviđeno. Nečuveno.

Elem, na jedno uvo sam loše čuo. Kad je zatrebalo. Sa pola mozga pridremao. I to kad je zatrebalo. A zatrebalo. Zatrebalo. I ja dva rata preživeo a i poratno vreme proživeo. Lepo proživeo. Falinke eto - *po dobru* - ja tako umislio. Po zlu oni što su mi, bar u početku, šefovi bili.

Kako sad pa to da sročiš a da ipak na dobro izade. Koji ključ brave dvoja vrata može i da zaključa i da odključa. Zlu ne trebalo, kad zagusti zaključa. I to i spoljnja i unutrašnja. Nikad se ne zna ko ti je na vrata zakucao. Pesnicom zalupao. A u dobru je lako dobar biti. Širom vrata raskriliš. I ona sa dva krila.

"KLjuč?"

"Aha!"

"?"

"Reč. Ona i otvara i zatvara. Vrata mislim. Ali, kad malo bolje razmislim, i još ponešto. Nije samo vrata. I srce može. I, Bože sačuvaj, i mozak. I mozak. Život šarolik pa i reč da prilagodiš. Reč neka ti bude lepršava."

"Reč?"

"A-ha!"

"Koja bre? Odveži jezik već jednom."

"Ne znam da li si za nju čuo."

"Gukni golube."

"Subordinacija. Znaš li šta znači?"

"ON prvi, TI iza njega."

"Može i malce drugačije. Drugačije a gramatički jednako ispravno.

Crnogorci smislili. **ON** prvi. **JA** do njega."

"A **TI**?"

"Ja odabrao treće. Prvi među jednakima."

"Opa, i vuk sit i ovce na broju. A reče - nagluv a i da pola mozga spava."

"Geni rode. Nasleđe. I Jeftimije i Uroš seljaci. Samo malo drukčije život organizovali. Pa **JA** pokupio i od jednog i od drugog. A ponešto me i život naučio. Mene. Baš mene. A mane nasledio. Polovične. Valjda si razumeo?"

"Na drugo uvo dobro čuješ?"

"Uvek."

"Druga polovina mozga..."

"Ni ona nikad ne spava. Očima i ušima pokupim sve. Pa pošaljem u kancelariju. Vijuge u kompjuteru poređaju, rasporede sve kako valja i gde treba."

"I kad zatreba."

"Kad kako i kako kad."

"A--ha!"

"Šta a-ha? Ti ništa nisi razumeo. Inače bi bilo **A-HA?**"

"I?"

"Genetsko nasleđe = prost seljak.

"Kad zatreba?"

"Ne, ne kad zatreba. Uvek treba."

"I?"

"Ja našao ključ za vrata. Reč subordinacija. U ušima mnogih znači apsolutna podčinjenost ličnosti ili sistemu. Za mene ova definicija bila predugačka. Pa je radije podelio na dve kraće."

"Sad te baš ne mogu da pratim."

"Ono sub ti znači ispod. Dobro dođe kad treba da se ti sakriješ od jačeg. Još radije da ga gurneš isped. I jedno i drugo obično lako prolazi. Problem je drugi deo reči - ordinacija (ordinatio) jer ova u slobodnom prevodu može da znači koordinacija pa i saradnja. Za ovakve kao što sam ja, to je osnovica na kojoj grade sav svoj učinak... odgovornost. Samo razumi me tačno - odgovornost prema zadatku koji si dobio a ne prema ONOM iznad tebe."

"Bre, bre, ti otvori pitanje za filozofsku raspravu. Gde je u svoj toj priči genetika sa kojom si priču započeo? Sastavi krajeve trougla - mamin otac, tatin otac i unuk. Po meni je pragmatizam vredniji od filozofije i principa doktrine."

"Inicijativa je, posebno u ratu, neophodna vrlina."

"Istina je da borbu može da odluči desetar pa čak i jedan jedini borac. Ipak ne smeš zaboraviti da su rat dobijali Rimski Cezar, Makedonski Aleksandar, vođa Huna Atila, kod Srba - Karađorđe, vojvoda Putnik..."

"Ne bežim od discipline rode. Ni od lične odgovornosti. Oba "đeda" preživeli dva rata. Obojica mi objasnili kako. Rat ih naučio pa kad je na mene red došao, ja odabrao sredinu."

"Bože pomozi mi."

"Oče Bog. Oče. I meni je pomogo da mnogo puta probleme rašim na naj-jednostavniji način. Pamet nasledio, logiku naučio."

"Rezultat?"

"Srednja vrednost. Šumadiski seljak, podkozarski težak u najboljem izdanju."

"Što Šumadija izrodila to Srbija odgojila. Na Kordunu održala."

"Bože čuvaj, Bože hrani,

Srpske zemlje, Srpski rod...

"Vidiš ti si Srbin i po ocu i po majci pa nisi razumeo kakvi smo. Kako da nas tudin razume."

"Suđeno nam valjda, da one što nas ne razumeju u miru, moramo u ratu da urazumimo."

"Ratnici u ratu, radnici u miru."

"Mnogo više ratnici. Ni Pašićeva polovina mozga, ona što u Srbina nikad ne spava, nije mogla da silnike nauči recima. Vojvode Srpske ih batinom naučile."

"Osim sveti knez na Kosovu?"

"ON zagini. Srbstvo obsta."

"Ali slobodu i opstanak skupo plaća."

"Seti se hajduk Veljka. "Glavu dajem Krajinu ne dajem."

"To rode. To. Ipak i u tebi ima srpske krvi. A krv nije voda."

"... Što propusti Toplica Milane, to dočeka Kosnačić Ivane..."

Vekovi prolaze.

A ja?

Mirno, ne paniči. Ostavili preci poruku.

"... Gde ja stadoh, ti produži..."

A kad ono pomenuh vojvode... prisetih se odakle su, gde su rođeni, rasli, gde školu izučili a gde zanat ispekli. Ih, da mi je samo mrvica njihovih gena i delić pameti.

PS!

Nešto mi odavno ne da mira. Deda Uroš nije nikada ni jednu reč prozborio ni o vremenu što je proveo u domobranskoj uniformi ni u zarobljeništvu u Rusiji. Baka Jagoda je po nekad, u ljutini, znala da pusti jeziku na volju.

...te kad te to raniše, pa gde te to raniše. A nije ti baš loše bilo u Rusiji. Bio na imanju veliš. Svi se iz zarobljeništva vratili bolesni, mršavi ko sarage, u ritama. A ti... Mora da te hazajka dobro pazila, ranila, oblačila. Dzabe nema ni u babe. Ni u Rusiji... Veliš, Mića ti je sve. Jedini sa kim možeš da sate provedeš. Hm. Prvi unuk. Naslednik. Hm. A u Rusiji? Šta si, koga si tamo ostavio?

Bogoradala baka ali samo dok deda ne podigne one svoje ko nebo plave oči. Pogleda je kratko pa se samo digne i prihvati nekog posla. Uvek se nađe u seoskoj avlji.

Tačno je da me je deda mnogo voleo. Sa sobom vukao svuda. Svuda sam mogao da pored njega sedim i slušam. U školi je bio poslužitelj. I u crkvi. Onoj što je otvorиše u zgradi opštine. Na drugom spratu. Odmah iznad kancelarije Komiteta. Najvišla da bude. I popa od nekle doveli. I učitelja za školu našli. I on i pop srpski govorili. Ekavski. I ono bre se moglo ponekad da čuje. I pare za sve stigle. Za popa, učitelja i... poslužitelja. Mog dedu. Baka se čudom čudila - *tvoja veća i od popa i od učitelja*. Tetka Mara, učiteljica, komesar na Kozari u odredu bila, klimnula glavom pa dodala - *jednaka ko predsedniku opštine*. *Veća i od moje penzije*. Stric, i on komesar bio, ali negde u Posavini. Retko otvarao usta. I on jednako čutljiv kao deda. Samo jednom sam čuo da je upitao. *Jel' gotovo ono sa njivom?* Strina nije mogla da se i ona ne čuje. *Nije je Uroš prodao. Država je odkupila. Dobro platila. Doooobro platila!* Na partiskom sastanku objasnili - trebala državi. Spomen groblje da naprave. I komšijina im trebala. Nju po zakonu o eksproprijaciji... Eto tako. Svi primetili da Uroš ima privilegije. Stric objasnio. *Porodica partizanska*. Ali nikad nije objasnio kako da on i tetka primaju manje nego poslužitelj.

Niko nije reč o Urošu glasno izgovorio. Nikad nisam ni ja nešto više saznao. Ode tajna sa dedom u grob.

Ali...

Pre neki dan mi dopade u ruke deo istoriografije Komunističke partije i kratka biografija Josipa Broza. Svi ga zvali Tito. Nisam odmah reagovao ali mi onomad pred očima iskrsnuše redovi. I najveći sin naših naroda bio u 25-oj dombranskoj pukovniji, zarobljen u Galiciji...

Kao i moj deda.

Biografija

Mihailo Petra Vukas rođen 1939g. u Nišu. Gimnaziju završio u Zemunu a Medicinski fakultet u Beogradu. Specijalizaciju Opšte i Torakalne (kardiovaskularne i plućne) hirurgije završio u Švedskoj. Doktorirao na Geteborgskom Univerzitetu. Stručna usavršavanja dopunjavao u Stokholmu, Cirihi, Parizu, Leidenu, Los Andelesu. Sekretar Udruženja kardio-vaskularnih hirurga Švedske. Izabran za viziting profesora Medicinskih fakulteta u Kragujevcu i Beogradu.

Učesnik sa originalnim radovima na mnogobrojnim stručnim skupovima u svetu. SFRJ i RS. Autor i koautor više knjiga i stručnih radova.

Osnivač Sekcije Srpskog Lekarskog Društva i Informativnog centra Srbije u Švedskoj.. Počasni član Akademije Srpskog Lekarskog Društva (SLD). Dobio Povelju SLD.

Učesnik rata 1991 kao dobrovoljac hirurg u jedinicama JNA. Odlikovan Ordenom za hrabrost.

Višegodišnji podpredsednik Jugoslovenskog saveza u Švedskoj, predsednik socijalnog odbora. Predsedavajući na I i II konferenciji građana na radu u inostranstvu (1993, 1994). Dobio priznanje Savezne konferencije Socijalističkog saveza SFRJ. Predsednik Svetske Srpske Zajednice za Skandinaviju. Predstavnik Evropskih saveza na tri konventa Serbien Unity Congress-a USA. Dobio Gramatu SPC (od Nj.Svetosti Patrijarha Pavla).

Primljen u Bratstvo Slobodnih Zidara Švedske. Član Akademije Slobodnih Zidara Švedske, stolica br. ##. Nosilac zlatne medalje naučno-istraživačke lože Slobodnih Zidara.

Organizator zvanične posete delegacije grada Beograda gradu Geteborgu. Organizator Humanitarne pomoći Medicinskim centrima u Srbiji, C. G. i R. Srpskoj.

Predsedavajući na II i III skupu humanitarnih organizacija (1995, 1996). Uvršten u 100 ličnosti koje su obdeležile 1992. godinu u Jugoslaviji ("Borba"). Odlokovani za humanitarni rad u vreme rata i sankacija (Švajcarska, Austrija). Lekar Reprezentacija u sportskoj i ritmičkoj gimnastici na SP (USA, Kina) i EP (Norveška). Rukovodilac projekta "Arterioskleroza, hipertenzija, aneurizma aorte, aritmija, iznenadna smrt".

Oženjen sa Mirjanom dev. Bilić (višestruka prvakinja Jugoslavije i Šampion Evrope u sportskoj gimnastici. Otac četvoro dece i sedmoro unučadi. Supružnici upisani (svaki posdebno) u Enciklopediju Srbije (SANU, Matica Srpska)